

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

Pedagoģijas, psiholoģijas un mākslas fakultāte

Nepilna laika studijas

Pirmsskolas izglītības skolotājs

LĪGA ARAKA

Agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstība pirkstiņrotalās

Kvalifikācijas darbs

Darba vadītājs

Docente

Akadēmiskais amats

Dr. paed.

Zinātniskais/
akadēmiskais grāds

Gunta Siliņa –

Jasjukeviča

Vārds, uzvārds

Paraksts

TUKUMS 2018

Anotācija

Kvalifikācijas darba autore Līga Araka, darba vadītāja Dr. paed. Gunta Siliņa Jasjukēviča. Kvalifikācijas darba tēma ir agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstība pirkstiņrotaļās.

Pētījuma mērķis ir pētīt agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstību, izmantojot pirkstiņrotaļas.

Pētījuma izvirzītie uzdevumi - analizēt runas jēdzienu pedagogu un psihologu atziņās, raksturot runas būtību un runas attīstības formas agrīnajā pirmsskolas vecumā, izzināt pirkstiņrotaļu nozīmi runas attīstībā agrīnā pirmsskolas vecumā. Pētīt empīriski agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstības sekmēšanas iespējas pirkstiņrotaļās, analizēt iegūtos datus un apkopot secinājumus.

Uz teorētisko atziņu pamata ir izvirzīts pētījuma jautājums. Kā izmantot pirkstiņrotaļas, lai sekmētu agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstību?

Pētījuma pirmajā daļā analizētas pedagogu psihologu teorētiskās atziņas par bērnu runas attīstību agrīnā pirmsskolas vecumā. Balstoties uz teorētiskām atziņām, tiek pētīta runas attīstība pirmsskolā un izzināta 2-3 gadīgu bērnu runas attīstība.

Pētījuma otrajā daļā tiek izzinātas pirkstiņrotaļu izmantošanas iespējas agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstības sekmēšanai. Raksturots praktiskais darbs ar bērniem, veikta pedagogiskā darbība teorētisko atziņu empīriskai pārbaudei, veikta bērnu pedagogiskais novērojums, rezultāti analizēti kvalitatīvi un kvantitatīvi. Secināts, ka runas attīstība bērnam veidojas ar pozitīvas pedagogiskās saskarsmes un labvēlīgas vides ietekmē. Bērna vecumposmam atbilstošu pirkstiņrotaļu izmantošana rada bērna interesi, rosina darbību un sekmē interesi iesaistīties runas darbībā ar spēles partneri.

Kvalifikācijas darba apjoms ir 47 lappuses, 5 tabulas, 7 attēli, 1 pielikums un 32 literatūras avots.

Atslēgas vārdi: runa, attīstība, pirkstiņrotaļas, agrīnās pirmsskolas vecums.

The Annotation

Author of the qualification work is Liga Araka, head of works is Dr. paed. Gunta Silina Jasjukevica. The theme of the qualification works is the Development of early childhood pre-school children's speech finger games.

The aim of the study is to investigate the development of early childhood speech by using finger games.

The tasks set out in the research are to analyze the concept of speech for the ideas of speech for the ideas of educators and psychologists, to characterize the early development of the speech development, to know the role of finger games in developing speech at an early age. To study empirically the possibility of early development of pre-school children's speech development in finger games, to analyze the obtained data and to compile conclusions.

On the basis of theoretical conclusions, the research question has been raised. How to use finger games to promote early childhood speech?

The first part of the research analyzes the theoretical conclusions of pedagogues and psychologists about the development of children's speech in the early pre-school age. Based on theoretical knowledge, the development of speech in the preschool is studied and the development of speech of children 2-3 years old has been learned.

In the second part of the research the possibilities of use of finger games for the development of the early childhood of pre-school children are explored. Descriptive practical work with children, pedagogical activity was performed for the empirical examination of theoretical knowledge, pedagogical observation of the children was carried out, the results were analyzed qualitatively and quantitatively. It is concluded that the development of speech in a child is formed by positive pedagogical communication and favorable environment. The use of finger games appropriate to the child's age creates a child's interest, stimulates the activity and promotes the interest in engaging in speech in the game.

The volume of the qualifications work is 47 pages, 5 tables, 7 figures, 1 appendix and 32 sources of literature.

Keywords: speech, development, finger games, early pre-school age.

Saturs

Ievads.....	5
1. Pedagoģijas un psiholoģijas atziņas par agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstību, izmantojot pirkstiņrotaļas.....	7
1.1. Runas jēdziena skaidrojums pedagogu un psihologu atziņās	7
1.2. Runas būtība un runas attīstības formas agrīnajā pirmsskolas vecumā	12
1.3. Pirkstiņrotaļu nozīme runas attīstības sekmēšanā agrīnajā pirmsskolas vecumā	17
2. Pirkstiņrotaļu izmantošanas izpēte runas sekmēšanai 2-3 gadīgiem bērniem	23
2.1. Pētījuma metodoloģiskais raksturojums un pētījumā iesaistīto bērnu raksturojums runas attīstības kontekstā	23
2.2. Praktiskā darba ar bērniem analīze	32
2.3. Bērnu runas novērtējums pēc empīriskā pētījuma.....	38
Secinājumi	42
Izmantotā literatūra un informācijas avoti	43
Pielikumi	45

Ievads

„...cilvēks spēlējas tikai tad, kad vārda pilnā nozīmē ir cilvēks, un viņš ir visnotaļ cilvēks
tikai tad, kad spēlējas”

Frīdrihs Šillers

Vecākiem, pedagogiem, sabiedrībai kopumā vajadzētu atcerēties, ka bērns ir cilvēks – mazs, bet cilvēks. Bērns sajūt, izzina pasauli, tāpat, kā mēs pieaugušie ar tausti, dzirdi, redzi, garšas sajūtām. Ar šīm sajūtām eksperimentējot, bērns izdara secinājumus un gūsts pieredzi turpmākai darbībai un savai attīstībai. Tāpēc pieaugušajam pret bērnu ir jāizturas, kā pret līdztiesīgu cilvēku.

Pirmsskolas izglītības iestādē galvenais uzsvars tiek likts, ka bērns, kā individualitāte nes sevī to īpatno, kas izpaužas viņa personībā, pieredzē, patībā. Individuāls ir katrs bērns un katra bērna runas attīstība ir tikpat individuāla un neatkārtojama, kā pats bērns. Darba autore šos apgalvojumus ir novērojusi darbā, pirmsskolas izglītības iestādē, kur ikdienā skaidri redzams katra bērna raksturs, temperaments, spējas un prasmes. Ikdienā strādājot ar maziem bērniem – vecumā no 2-3 gadiem būtiski ir radīt bērnos uzticēšanos un drošības sajūtu. Lai noritētu veiksmīga sadarbība un saskarsme ar bērniem, ļoti nozīmīga ir pozitīva komunikācija. Veiksmīgas komunikācijas atslēga ir runa un valoda, kādā mēs sazināties un uztveram informāciju. Mazs bērns informāciju uztver caur visām cilvēkam esošajām maņām un ar runas palīdzību mācās izteikt to vārdos un paust savu viedokli, domas, attieksmi.

Darba autore vēlas noskaidrot, kā agrīnā pirmsskolas vecumā runas attīstību var sekmēt ar pirkstiņrotaļu palīdzību. Galvenais līdzeklis pirmsskolas vecuma bērnu aktīvai darbībai ir rotaļa. Pirkstiņrotaļas ir rotaļu veids, kas bērniem agrīnā pirmsskolas vecumā rada drošības sajūtu, emocionālu komfortu, apmierinājumu, prieka, brīvības izjūtas. Tad, kad bērns ir emocionālā komfortā un izjūt drošības sajūtu, viņš ir gatavs sadarboties ar pieaugušo un iesaistīties. Bērns caur pirkstiņrotaļām sevī attīsta uzmanību, uztveri, domāšanu, atmiņu, runu un valodu. Rotaļājoties bērns gūst plašu personības pilnveides spektru.

Strādājot ar bērniem ir patīkami vērot, kā pedagoģiskā darbība sniedz pozitīvus rezultātus. Pedagogs ir bērniem paraugs un piemērs visās attīstības jomās. Bērns, kā „sūklītis” sevī iesūc pedagoga uzvedību, attieksmi, valodu. Tāpēc pedagogam ir jāpadomā, kā ar savu darbību viņš ietekmē bērnu un vai bērns ir vecāku un pedagogu spogulis, jo arī vecāki ir tiešs bērna darbības un uzvedības atspulgs.

Vērojot bērnus ikdienas darbībās, darba autore atceras savus bērnības spilgtākos notikumus, pārdzīvojumus. Pieaugušam noderīgi būtu atcerēties sevi bērnībā, jo tā labāk var izprasts bērna darbību. Salīdzinot un izvērtējot savas bērnības atmiņas, atceramies, ka darījām tāpat,

jo savādāk nemācējām, bet tagad varam palīdzēt mūsu bērniem stāstot un rādot piemērus, kā savādāk atrisināt problēmas, jo tagad protam rīkoties savādāk.

Lai sadarbība starp bērnu un pedagogu noritētu sekmīgi, pie katra bērna pedagogam jāatrod savs ceļš, sava pieeja. Kāds bērns aicinājumam sadarboties atsauksies uzreiz, bet pie kāda cita bērna šis „sadarbības ceļš” būs ejams garāks.

Pētījuma objekts – agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstība

Pētījuma priekšmets – pirkstiņrotaļas – bērnu runas attīstības sekmētājas agrīnajā pirmsskolas vecumā.

Pētījuma mērķis – pētīt agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstīšanas iespējas, izmantojot pirkstiņrotaļas.

Pētījuma jautājums: kā izmantot pirkstiņrotaļas, lai sekmētu agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstību?

Pētījuma uzdevumi:

1. Analizēt runas jēdzienu pedagogu un psihologu atziņās;
2. Raksturot runas būtību un runas attīstības formas agrīnajā pirmsskolas vecumā;
3. Izzināt pirkstiņrotaļu nozīmi runas attīstībā agrīnā pirmsskolas vecumā;
4. Pētīt empīriski agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstības sekmēšanas iespējas pirkstiņrotaļās;
5. Analizēt iegūtos datus un apkopot secinājumus.

Pētījuma metodes:

1. Teorētiskā – pedagoģiskās un psiholoģiskās literatūras teorētiskā analīze,
2. Empīriskās metodes – pedagoģiskais novērojums, pedagoģiskā izmēģinājuma darbība, rezultātu kvalitatīva un kvantitatīva analīze.

Pētījuma bāze: PII „XXX”, 15 bērni vecumā no 2-3 gadiem.

Pētījumā aptverti bērni, kuru vārdi mainīti.

Pētījuma struktūra – ievads, divas daļas, secinājumi, literatūras saraksts, pielikumi.

Literatūras un informācijas avotu saraksts .

1. Pedagoģijas un psiholoģijas atziņas par agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstību, izmantojot pirkstiņrotaļas

1. 1. Runas jēdziena skaidrojums pedagogu un psihologu atziņās

Cilvēks ir unikāls un daba viņu ir apveltījusi ar vienreizēju spēju un prasmi – runu. Kas ir runa? Ko tā sniedz cilvēkam? Kā cilvēks izmanto šo unikālo iespēju paust savas emocijas ne tikai ar mīmikas, žestu un ķermeņa valodu, bet izsaka tās vārdos, runājot, stāstot. Kā palīdzēt bērnam attīstīt runas prasmes jau no agrīnās pirmsskolas vecuma? Tie ir tikai daži jautājumi, kad saskaramies ar jēdzienu – runa.

Lai gan sarunāšanās šķiet cilvēkam dabiska prasme, arī to mācību procesā ir svarīgi pilnveidot. Īpaši aktuāli tas var būt mūsdienu bērniem, jo ģimenēs bieži vien pietrūkst dzīvās komunikācijas un arī sociālajos tīklos tā mēdz būt saturā nabadzīga. (Purēns, 2017,140) Vārdam runa ir vairākas definīcijas, piemēram, dažas no tām - Runa ir saziņas veids, ko veido valodas vārdi un frāzes. Runa ir saziņas forma, kuras līdzeklis ir valoda.(Vanaga, Babrāne, 2006, 18)Runa ir valodas verbālā izpausme, kas sevī ietver artikulāciju (veids, kā tiek veidotas skaņas un vārdi). (Komisaruk,2017) Bet A.Apele norāda uz to, ka runa ir viens no cilvēku savstarpējās sazināšanās līdzekļiem (otrs ir rakstu zīmes). Runa ir senākais un arī biežāk lietotais sazināšanās līdzeklis. Ikdienā runa palīdz cilvēkam sazināties ar pārējiem sabiedrības locekļiem, darīt viņiem zināmas savas ikdienas vajadzības dalīties priekos un bēdās, saņemt informāciju no apkārtējiem un reaģēt uz to. (Apele,1982,3) Savukārt S.Tūbele secina, ka runa ir izveidojusies vēsturiskās attīstības gaitā, cilvēku sazināšanās formai materiāli pārveidojoties darbības rezultātā, un tiek izpausta ar valodu. Ar runas palīdzību sazināšanās procesā notiek nepārtraukta informācijas kodēšana un atkodēšana. (Tūbele, 2002, 14) Un Aleksejs Vorobjovs norāda, ka tikai pateicoties runai, cilvēkam rodas iespēja atspoguļot objektīvo īstenību vispārināti un pastarpināti. (Vorobjovs, 2000, 99)

V.Purēns raksta, ka sarunā cilvēks noformulē savu viedokli un aicina citus to pieņemt. Viena no viedokļa izteikšanas formām ir runa. Interesanti, ka pasaulē senākie runu pieraksti saglabājušies jau no 23. Gadsimta pirms mūsu ēras. Tās ir akadiešu princeses un priesterienes Enheduanas runas. Šis fakts liecina par to, ka cilvēce jau izsenis ir apzinājusies domu paušanas prasmju nozīmi. (Purēns, 2017,140)Arī A.Vorobjovs runu cieši saista ar domāšanu. Atspoguļot pasauli vispārinātā un netiešā veidā cilvēks spēj domāšanas procesā, tajā vispārināts pasaules atspoguļojums ir nevis konkrēta priekšmeta atspoguļojums, bet gan priekšmetu grupas īpašību vispārināts atspoguļojums. Vispārināšanas funkcija iespējama ar jutekliskās izziņas un galvenais, runas palīdzību. Vārds runā vispārina priekšmetu grupas pašas būtiskākās īpašības. Līdz ar runas rašanos cilvēkam radās iespēja atspoguļot pasauli, kas dotajā momentā neiedarbojas uz viņa maņu orgāniem netieši. Tātad

domāšana ir psihisks izziņas process, kurā ar runas palīdzību notiek vispārināta un netieša atspoguļošana. (Vorobjovs, 2000, 96) Domu paušana ļoti svarīga ir bērniem agrīnā vecumā tāpēc A.Buivide secina, ka runa ir valodas lietošanas process un runas pilnveidošana ir viens no galvenajiem uzdevumiem sekmīgai bērna attīstībai. Bērna attīstības procesam ir svarīga vide, kurā bērns aug un veidojas. (Buivide, 2012, 58) G.Svence uzsver, ka runa un domāšana attīstās līdz ar pārējiem kognitīvajiem procesiem. Runa attīstās vispirms kā saskarsmes līdzeklis un uz empātijas, atdarināšanas refleksa pamata. (Svence, 1999, 57) Arī S.Tūbele norāda to, ka runa kā saskarsmes un saziņas līdzeklis ir raksturīga tikai cilvēkam. Runai ir sava vieta augstāko psihisko funkciju sistēmā, tā atrodas nepārtrauktā mijiedarbībā ar domāšanu, apziņu, atmiņu, uztveri, uzmanību, emocijām. Tā ir sarežģīta parādība, kur doma un valoda saistās nesaraujamā kompleksā – ar tās palīdzību tiek vārdiski izteikti pasaules uztveres procesi, personības pārdzīvojumi, veidojas attieksme pret apkārtējo, attīstās spēja uzvedības pašregulācijai. (Tūbele, 2002, 14) D.Markus pauž līdzīgu viedokli – saistītas runas pamatā ir ne tikai vārdu un teikumu secība, bet arī tādu saistītu domu secība, kuras izteiktas ar precīziem vārdiem pareizi veidotos teikumos. Bērns mācās domāt, mācoties runāt, bet viņš tāpat arī pilnveido savu runu, mācoties domāt. (Markus, 2007, 25)

V.Golubina secina, ka praktiski runa ir viens no intelektuālās attīstīšanas līdzekļiem. Noteikt runas un valodas attīstības robežu nav iespējams, jo valoda atrodas attīstības procesā, taču droši var izvirzīt noteiktas prasības valodas attīstības līmenim dažādos attīstības un mācīšanas posmos. (Golubina, 2007, 224) Tāpēc A. Buivide secina, ka bērnam svarīgi ir dzirdēt pieaugušā runu. Rotaļas ar bērnu emocionāli bagātina, rada drošības izjūtu un prieku. Bērnam sākumā veidojas pasīvais vārdu krājums. Bērns savu pasīvo vārdu krājumu sāk izmantot aktīvajā runā saskarsmē ar vienaudžiem. Vēlāk, paplašinoties redzeslokam un pieredzei, uzkrājas vārdu krājums, kuru bērns vēlāk, nonākot zināmā attīstības posmā (pirmsskolas vecumā), sāk izmantot aktīvajā runā. (Buivide, 2012, 58) V.Golubina raksta, ka mazs bērns ir atdarinātājs. Iepazīstot priekšmetu un lietu pasauli, dabas parādības un savu tuvāko apkārtni, klausoties pieaugušā runā, viņš veido savu aktīvo runu un apgūst vārdu krājumu. Ja runas attīstība tiek traucēta, bērnam rodas traucējumi saskarsmē ar citiem, izziņas darbībā, kas savukārt negatīvi ietekmē bērna kopīgo attīstību. (Golubina, 2007, 224) Lai bērna runa attīstītos sekmīgi V.Purēns iesaka, ka prasmi sarunāties var pilnveidot visu mūžu. Tomēr vēlams, lai skolotājs darbotos četros virzienos:

- 1.) attīstītu bērnu prasmes izvēlēties informācijas nodošanas veidus;
- 2.) attīstītu bērnu prasmes argumentēt savu viedokli;
- 3.) attīstītu bērnu prasmes uztvert citu domas;
- 4.) attīstītu bērnu prasmes vadīt sarunu. (Purēns, 2017, 143)

V.Purēns uzsver, ka saruna ir apzināti virzīta norise. Un arī sarunas virzīšanā var būt kļūdas. Sarunas virzīšanas kļūdas ir saistītas ar noskaņu, kāda rodas informācijas nodošanas laikā. Tā var stimulēt sarunas norisi vai bremsēt. Sarunu bremsē agresīvs (kad sarunas dalībnieki uzbrūk viens otram) vai pasīvs (kad sarunā piedalās tikai viena puse) sarunas stils, bet veicina pārliecināts stils, kad abas puses līdztiesīgi apmainās ar viedokļiem un papildina viena otru. (Purēns,2017,142) Savukārt A.Vorobjovs norāda uz to, ka runas galvenā funkcija ir informācijas nodošana vai vispārināšana un runas pamatvienība ir vārds, kas pilda vairākas funkcijas. Vārdu uzbūves un saskaņošanas likumus un noteikumus, un pašu vārdu kopumu sauc par valodu. (A. Vorobjovs,2000,97)Valoda ir runas sistēma, kas sniedz un iegūst informāciju attiecīgajā veidā. To izprotam un saprotam ar komunikāciju - verbāli, neverbāli un rakstiski. (Kelly L. Komisaruk,2017) A.Ļubļinska, pētot bērnu psiholoģiju, lielu uzmanību veltījusi valodai un runai, uzskatot valodu par vispārīgu, bet runu par individuālu izpausmi. Cilvēks runājot izsaka attieksmi, gan pret to, ar ko runā, tādējādi runa iegūst inovatīvu izteiksmīgumu, izmainās tās temps, ritms, raksturs. (Tūbele,2002,14)

D. Markus norāda, ka valoda ir ļoti cieši saistīta ar kultūru: tā izaug no kultūras, attīstās tajā un izsaka to. Jo vairāk bērns attīsta valodu, jo bagātāks ir viņa vārdu un formu krājums, jo plašāk, elastīgāk, daudzveidīgāk un dziļāk attīstās domāšana – vārdi rosina jaunus domāšanas modeļus, rada asociācijas. Tātad ierobežots vārdu krājums ne tikai neļauj izteikties, bet arī kavē bērna domāšanu. (Markus,2007, 28) Tādēļ A.Buivide izdala šādus uzdevumus runas attīstības izkopšanai:

- Pareizi izrunāt skaņas,
- Paplašināt un aktivizēt vārdu krājumu,
- Veidot gramatiski pareizu runu,
- Apgūt burtus,
- Veidot teikumus,
- Apgūt lasīšanas iemaņas,
- Mācīt stāstīt. (Buivide,2012,58)

Ivans Vedins norāda, ka valoda un runa nav viens un tas pats, secinot, ka domāšanas un valodas vienība parasti īstenojas noteiktās materiālās formās: mutvārdu, rakstveidā vai citā zīmju sistēmās – piemēram, kurlmēmo sarunvalodā. Tātad valoda un runa nav viens un tas pats: valoda ir domāšanas iekšējā nemateriālā struktūra, bet runa ir viena no domāšanas un valodas vienības materiālajām izpausmēm. (Vedins,2011,215)

Arī S.Tūbele secina, ka valoda kā sistēma realizējas runā. Filozofi un valodnieki daudz runājuši par valodas un runas dabu, bet Ferdinants de Sosīrs konkrēti ir nošķīris valodu no runas, jo valoda ir zīmju sistēma, bet runa ir valodas, tātad šo zīmju, lietojums plašā nozīmē. M.Kūlis un R. Kūlis ir devuši šo F.Sosīra pretstatījumu. (Tūbele,2002,15)(skatīt 1.tabulu)

1.Tabula: Runas un valodas pretstatījums (pēc M. Kūļa un R. Kūļa atziņām)

VALODA IR	RUNA IR
sociāla, to saprot visi sabiedrības locekļi	individuāla, realizējas konkrētā izteikumā
virtuāla, iespējama, potenciāla	aktuāla, lietota noteiktā situācijā
abstrakta, vispārinoša	konkrēta, noteiktu situāciju raksturojoša
kods, kas satur vispārējus principus	izteikums, kas izmanto noteiktu kodu
vispārēja norma	individuāls izteiksmes stils
sinhrona	diahrona
sistēma	sistēmas realizācija
radoša	jau radīto struktūru lietošana

Voldemārs Zelmenis secina, ka valoda ir visbagātākais informācijas avots un vispopulārākais tās transformācijas veids. Tā palīdz saglabāt paaudžu uzkrātās atziņas kopš tālas pagātnes (folklorā, senie raksti, vietvārdi). Valoda ļauj arī piemērot informācijas satura plašumu un dziļumu uztvērēja attīstības līmenim. Tāpēc runas jeb dzīvā vārda metodes ir viselastīgākā vārdisko metožu forma. (Zelmenis,2000,113) Bet V. Golubina par valodu raksta šādi – valoda ir cilvēku sazināšanās līdzeklis. Filozofijas vārdnīcā par valodu lasām, ka tā ir jebkura fiziskas dabas zīmju sistēma, kas izpilda un komunicatīvu funkciju cilvēka darbības un savu domu izteiksmē un tālākknodošanā ar kādas valodas palīdzību. Runa ir lietošanas process. (Golubina,2007,224)

A.Vorobjovs norāda, ka runai ir divi procesi – ekspresija un impresija. Runas ekspresija-izteiksmība ir domas ietērpšana valodā un tās novadīšana līdz sarunu biedram. Impresija – iespaids ir saņemtās informācijas uztvere, tās analīze. (Vorobjovs,2000,98) Runas var būt dažādas gan formas, gan apjoma ziņā. Mūsdienās ir daudz un dažādu publiskās runas veidu un paveidu, piemēram, lekcijas, referāti, sprediķi baznīcās, uzrunas dažādos pasākumos utt. Būtībā viena runātāja uzstāšanās daudzu klausītāju priekšā vienmēr ir publiska runa, protams, var atšķirties gan runas mērķi, gan auditorija, bet runātāja mērķis lielākoties būs viens un tas pats – savas pārliecības ieviešana klausītājos. (Urbanoviča, 2001, 97)

A.Buivide secina, ka pieredze rāda to, ka runas attīstības process veidojas individuāli. Daļa bērnu runas iemaņas apgūst ātri, bet citiem tas sagādā grūtības. Bet norāda uz to, ka galvenais uzdevums būtu radīt bērniem vēlēšanos darboties ar dažādiem uzskates materiāliem, turēt rokās, pētīt un darboties ar tiem rotaļu veidā. Runas rotaļu nodarbībās galvenais uzdevums ir

stāstītprasmes veidošana. Lai bērns to veiktu, svarīgi paplašināt vārdu krājumu un mācīt pareizi veidot teikumus. Runas situācijas tiek radītas, balstoties uz rotaļu vingrinājumiem un rotaļām. Rotaļu nodarbības norit emocionālā pacēlumā, veicinot bērnu runas aktivitāti. (Buivide,2012,58)

A.Vorobjovs secina, ka sabiedrības attīstības procesā ir izveidojušie vairāki runas veidi. Katrs no tiem rodas attiecīgā cilvēka attīstības etapā. Bērnam vispirms rodas ārējā dialogiskā runa, pēc tam – ārējā monoloģiskā runā, tas ir runāšana pie sevis vai iekšējā runa, un visbeidzot – veidojas rakstu runa.(Vorobjovs,2000,98)(skatīt 2.tabulu)

2. tabula: Runas veidi (pēc A. Vorobjova atziņām)

Ārējā runa	Iekšējā runa
1.Mutvārdu – monologs, dialogs	1. Izrunāšanās pie sevis
2.Rakstu	2. Īstenā iekšējā runa

A.Vorobjovs norāda, ka Ārējās runas galvenās atšķirīgās īpatnības ir, pirmkārt to var novērot un , otrkārt, tā ir izvērsta. Iekšējā runa, kas apkalpo domāšanu, savukārt ir lakoniska. Ārējās runas „pārvēršanās” un uz tās pamata iekšējās runas veidošanās process cilvēkam ir ļoti sarežģīts. (Vorobjovs,2000,98) Arī V.Zelmenis skaidro runas metožu iedalījumu. Monologs (vienruna) ir personas īsāks vai garāks stāstījums par noteiktu tematu. Parastākās monologa formas ir vēstījums, apraksts, skaidrojums un pierādījums. Dialogs (divsaruna) izpaužas kā divu cilvēku saruna vai skolotāja saruna ar klasi, kad skolotājs jautā un skolēni atbild uz jautājumiem. (Zelmenis,2000,114)

A.Buivide uzsver, ka pirmsskolā jāveido tāda vide, lai bērns būtu ieinteresēts dažādās darbībās – saskarsmēs, rotaļās, nodarbībās, kuras organizē logopēdi vai skolotāji. Pieaugušais izvirza uzdevumus un kopīgi ar bērnu darbojoties, veicina runas attīstību.(Buivide,2012,58)

Analizējot un izvērtējot pedagogu un psihologu atziņas par runas jēdzienu darba autorei ir šādi secinājumi. Var secināt ,ka runa, valoda un domāšana ir jēdzieni, kas ir ļoti cieši saistīti viens ar otru, kā arī viens otru papildina. Runa ir saziņas forma, bet valoda ir informācijas avots, kuru domās analizējot, varam ar runas palīdzību izteikt vārdos. Runa un domāšana attīstās kopā ar pārējiem kognitīvajiem procesiem, kas veicina bērna vispārīgu attīstību – fiziski, garīgi, intelektuāli. Ar runu bērns vārdiski var izteikt savas emocijas, paust attieksmi pret notiekošo. Pēc runas kultūras varam secināt kādā sociālajā vidē dzīvo bērns, jo runā atspoguļosies konkrētajai videi raksturīgais vārdu krājums.

Valoda vairāk nekā jebkura cita spēja padara cilvēkus atšķirīgus no citiem. Ir gandrīz neiespējami atturēt bērnu no iemācīšanās runāt. Tas, kādu valodu bērns iemācīsies un cik veiksmīgi izmantos to kā domāšanas un sazināšanās līdzekli, lielā mērā nosaka tieši pirmie dzīves gadi. Tāpēc tuvāk tiek pētīta runas būtība un attīstības formas agrīnajā pirmsskolas vecumā.

1.2. Runas būtība un runas attīstības formas agrīnajā pirmsskolas vecumā

Ikviens no mums, kuri esam kļuvuši par vecākiem ar nepacietību gaida sava bērna pirmo skaņu, zilbīti, vārdu. Lai sagaidītu šo nozīmīgo brīdi ir jāpievērš uzmanība bērna attīstībai agrīnajā pirmsskolas vecumā īpašu uzmanība vēršot uz runas attīstību.

Dr. psih. Dž. E. Džonstone raksta, ka zinātne par bērna attīstības psiholoģiju radās 20. Gadsimta pirmajā pusē. Zigmunds Freids sāka runāt par bērnības ietekmi uz cilvēka garīgo veselību, un zinātniekus pēkšņi ieinteresēja bērnu dzīve un pārdzīvojumi. Pirms tam bija dīvaini uzskati par bērna attīstību. (Džonstone,2006,86) Laika posmā līdz 1500. gadam uzskatīja, ka bērni, kas vecāki par sešiem gadiem, ir mazi pieaugušie, kam attiecīgi jāuzvedās. Bet no 1500. – 1700. Gadam uzskatīja, ka bērni ir ģimenes īpašums un palīdz veidot mājsaimniecības ienākumus, bet 19. Gadsimtā mazinājās lēta darbaspēka nepieciešamība un bērnība tiek pagarināta līdz pusaudžu gadiem. Bērnu sāk uzskatīt par topošām personībām, atzīst viņu vērtību, trauslumu, ģimene vērsta uz bērnu, parādās bāriņtiesas un aizsākas attīstības psiholoģijas nozare. No 1950 gada līdz mūsdienām bērniem ir likumā paredzētas tiesības, to skaitā tiesības uz lietas izskatīšanu tiesā un tiesības uz pašnoteikšanos. (Džonstone,2006,86)

A. Plaude uzsver, ka bērna vienīgie skolotāji ir viņam apkārt esošie pieaugušie (parasti vecāki), tad vecākiem ir jāseko līdzī sava bērna runai, bet jo īpaši – savai runai. Ja ģimenē nepareizi izrunā vārdus, tad arī bērns tos tieši tā arī izrunās. Vecākiem ir jāpievērš uzmanība savai runas kultūrai, ja bērnam šajā ziņā ir problēmas, tad bieži tā ir vecāku vaina. Ja ģimenē ir pieņemts lietot labu valodu, tad vecākiem nav jāsatraucas, ka bērns izejot sabiedrībā sastapsies ar sliktu uzvedību manierēm un vārdiem, jo vecāki ir bērna vislielākā autoritāte un ceļabiedri pasaulē, kuri rādīs, kas ir pareizi un kas ne. (Plaude,2009,6) Tiek minēts, ka grūtniecības laikā mātei ir jāsāk sarunāties ar bērniņu, jālasa priekšā dzeja vai pasakas. Ir pierādīts, ka netiešā veidā bērni vēlāk to atceras. (Svence,1999,46) Tiek norādīts, ka runas attīstības pakāpes krasi nenorobežojas cita no citas. Tās pāriet cita citā bez krasas robežas. Bērna izpausmes jau agri ietver kādu nozīmi, piemēram, raudāšana norāda uz to, ka viņš grib gulēt. Pirmos īstos vārdus bērns izrunā 12. – 15. dzīves mēnesī. Daži bērni sāk runāt jau 10-11 mēnešu vecumā, bet daži tikai 18- 24 mēnešu vecumā. (Šēnveilers, Ptoks,2001,34) Uzmanība vēršama uz to, ka bērns runas vidi sāk atdarināt ļoti agrā vecumā, taču, kamēr bērns nav apguvis vajadzīgo pieredzi, viņš ar skaņām tikai rotaļājas. Pieaugušajam jārada apstākļi pareizai runas attīstībai – pozitīvas runas paraugs, jāievēro jebkurš cēlonis, kas runas

attīstību varētu kavēt. Vecākiem jāpārlicinās, vai bērnam nav iedzimti artikulācijas aparāta defekti un nepieciešamības gadījumā jāmeklē speciālistu palīdzība. Līdz aktīvajam runas periodam būtu ieteicams ar mazuli katru dienu neilgu laiku paspēlēties. Var sākt ar 3 – 5 minūtēm jau zīdaiņa vecumā, izvēloties spēles, kas nostiprina sīko pirkstu muskulatūru un bagātina bērnu emocionālo pasauli. (Zaķe, 2000, 3)

Bērnu valodas apguves procesu paātrina vecāki. Bērni ir ļoti apdāvināti skolēni, un vecāki ir tikpat talantīgi valodas skolotāji. Mēs sarunājamies ar bērnu kopš tā dzimšanas, mēs runājam un gaidām atbildi. Sākumā par atbildi noder jebkas – atrauga, šķaudiens vai žāvas. Laikam runas spējas baudīja evolūcijas labvēlību, ja jau mums ir iedzimta sliekšme uz verbālu sazināšanos. Mazuļi nāk pasaulē ieprogrammēti runāšanai, turklāt viņiem ir labākie dzimtās valodas skolotāji – vecāki. Nav brīnums, ka bērniem ir grūti klusēt – tas ir pret viņu dabu! (Džonsone, 2006, 90) S. Tūbele norāda, ka bērns atrodas vidē, kas viņu nemitīgi ietekmē. Nosacīti to var dēvēt par makrovīdi un mikrovīdi. Mikrovīde – tā ir ģimene – sabiedrības daļa, kurā bērns pirmo reizi dzird valodu. Mātes balsi bērns atpazīst ļoti agri un kontaktā ar viņu mēģina izteikties arī pats. Ģimenes vide ir tā, kurā bērns psiholoģiski nobriest runai, un tieši šeit bērns apgūst prasmes izmantot valodu kā apkārtējās pasaules izziņas līdzekli, cilvēku saskarsmes un mijiedarbības līdzekli. Vides ietekme ir nozīmīgs faktors ne tikai bērna vispārējā attīstībā, bet tieši runas attīstībā. (Tūbele, 2002, 21)

G. Svence uzsver, ka bērna attīstību no 1 – 3 gadiem psihologi sauc par agrīno bērnību un šim periodam ir jāveltī vislielākā uzmanība, jo šajā periodā sāk attīstīties bērna personības galvenās kvalitātes – ES koncepcija, pašvērtējums, saskarsmes prasmes un iemaņas, sociālās lomas uz atdarināšanas un empātijas pamata, priekšmetu funkcionālā apguve un to nosaukumu apguve, egocentriskās runas apguve. (Svence, 1999, 62) Iedziļinoties pirmsskolas vecuma bērnu attīstības psiholoģijā, skaidri redzams, ka bērna valoda sāk veidoties drīz pēc piedzimšanas. Tāpēc ļoti svarīgi, lai bērns dzirdētu dzimto valodu jau līdz viena gada vecumam. Bērni agri sāk atdarināt runas vidi, tāpēc pieaugušais, kurš ir kopā ar bērnu, pilnībā atbild par viņa attīstību. (Zaķe, 2000, 5) Bērni iemācās kombinēt vārdus no 1,5 – 2,5 gadiem, veido 2 vai 3 vārdu frāzes. No 2,5 gadiem raksturīga pastāvīga un aktīva runa, kas vērsta uz paša bērna un pieaugušā uzvedības regulāciju. Sākumā, mācoties runāt, bērns vienkārši rāda ar roku uz lietu, kas viņu interesē, un gaida, ka pieaugušais to nosauks. Vārdu bērns uztver kopā ar žestiem, mīmiku, pantomīmu, balsis intonāciju. (Svence, 1999, 63) Zīdaiņi ir centīgākie skolēni, un viņu lielākie skolotāji ir māmiņa un tētis un īpaši skaidri tas redzams veidā, kādā bērni apgūst valodu. Balss saziņa ir nepieciešama ne tikai grupā, bet tā ir ārkārtīgi noderīga un vajadzīga arī individuālai lietošanai. Visi vecāki var pastāstīt, kā mazi bērni izmanto skaņas un žestus, lai parādītu, ka ir izsalkuši, noguruši vai satraukti. (Džonsone, 2006, 87)

Agrīnajā bērnībā no 1 līdz 3 gadiem vadošā darbība ir manipulācija ar priekšmetiem, bērns apgūst priekšmetu formas un krāsas, svaru, izmērus, sociālo nozīmi. Psihes jaunveidojums ir runa un uzskatāmi darbīgā domāšana. Bērns pirmo reizi pasaka: „ES pats!” (Svence,1999,22) „ES” izjūta un apzināšanās sāk veidoties 2 – 3 gadu vecumā. Sevis apzināšanās bērnam veidojas pakāpeniski, sākumā atklājot, kur ir viņa rokas, kājas, galva un citas ķermeņa daļas, tad pazīstot sevi spogulī. Pasaules izzināšana notiek virzienā no sevis uz pasauli. Kamēr bērnam ES ir neapzināts, bērns sevi neatpazīst spogulī, fotogrāfijās, sauc sevi 3. Personā, nesaka ES. Tad, kad bērns atklāj savu ES, viņš sāk teikt: „ES pats!” Tad, kad ir notikusi Es apzināšanās, bērns šajā vecumā apgūst personu vietniekvārdus (Svence,1999,33) Runas attīstību pirmajā dzīves gadā raksturo šādi: 1-2 mēneši: dzirdes koncentrēšanās uz runu, skaņām. 3 mēneši: atbildes reakcija uz pieaugušo runu, atsevišķu skaņu, zilbju, intonācijas atdarināšana; runas bāze – emocionālā saskarsme. 4-5 mēneši: sāk atšķirt pieaugušo runas intonācijas, orientējas emocionālajos toņos, pateiktā raksturā. 6 mēneši: paša bērna izteikto skaņu fonētiska organizācija, ritmizēšana. 7-8 mēneši: izpilda darbību pēc vārdiskas instrukcijas, tātad saprot vārdu nozīmes, prot izvēlēties 1 priekšmetu no 2 vai 3 nosauktajiem. 8-9 mēneši: sāk izteikt veselus vārdus pēc parauga. 12 mēneši: iegaumējis zināmo vārdu nozīmes, 10 – 20 vārdus saprot precīzi. (Svence,1999,57) No 2 – 3 gadu veciem bērniem vecāki bieži redz milzīgus ieguvumus viņu bērna runā. Bērna vārdu krājumam vajadzētu palielināties un viņam vai viņai regulāri vajadzētu apvienot trīs vai vairākus vārdus teikumos. Paaugstinās bērna izpratne - līdz 3 gadu vecumam bērnam jāsaprot, ko tas nozīmē "likt uz galda" vai "novietot to zem gultas". Bērniem arī vajadzētu sākt apzināt krāsas un izprast aprakstošās jēdzienus (piemēram, liels vai mazs). (Kelly L. Komisaruk,2017)

Valodas attīstība ir svarīga bērna vispārējās attīstības sastāvdaļa. Tā atbalsta jūsu bērna spēju sazināties, izteikt un saprast jūtas. Tā atbalsta arī domāšanas un problēmu risināšanu, kā arī attiecību veidošanu un uzturēšanu. Mācīšanās izprast, izmantot un izbaudīt valodu ir izšķirošais pirmais solis lasītprasmē un pamats mācīties lasīt un rakstīt. (Raising Children – Network (Australia)2018) Domāšana, atmiņa, īpaši valoda – tas viss kopā veido bērna intelektu. Valoda ir tas spēks, kas attīsta intelektu, audzina jūtas un gribu, tā ir arī saikne starp cilvēku un sabiedrību. Ž. Piažē ir sniedzis „septiņus galvenos ceļus bērna valodas attīstībā”:

- Uzklusi bērnu;
- Dod bērnam kaut ko reālu, par ko runāt;
- Iedrošini bērnu, iesaisti viņu dialogā;
- Lieto tādus jautājumus, kas rosinātu bērnu atbildēt vairāk nekā ar vienu vārdu;
- Veicini bērnu klausīšanās iemaņas;

- Nepieciešamības gadījumā izmanto profesionālu palīdzību, piesaisti logopēdu;
- Iepazīsties ar programmām un jaunāko zinātnē, lai pilnvērtīgāk attīstītu bērna runu. (Tūbele,2002,23)

Savukārt I.Zaķe izdala šādus runas attīstības uzdevumus – tie ir: bagātināt sajūtu pieredzi, iemācīt vispirms pašas vienkāršākās lietas, precizēt skaņu izrunu, diferencēt tās, mācīt orientēties plaknē, telpā, apkārtnē, veidot dialogu ar pieaugušo, attīstīt pirkstu sīko muskulatūru, vingrināt artikulācijas aparātu, paplašināt vārdu krājumu, izrunāt sarežģītus vārdus, attīstīt saistīto runu, apgūt elementārus gramatikas likumus, attīstīt fonemātisko dzirdi, nostiprināt elpošanas un balss aparātu (balss tembru, tempu), mācīt izprast runas instrukciju, attīstīt ritma izjūtu, nostiprināt motorisko koordināciju, veidot izpratni par jēdzienu, mācīt stāstīt un veidot izteiksmīgu runu, padziļināt zināšanas par lietu vidi, norisēm un likumsakarībām dabā, attīstīt spēju spriest, analizēt un sintezēt, attīstīt fantāziju, veidojot stāta notikumu secību, izteikt iespaidus ar vārdiem, veicināt domāšanas procesa attīstību. (Zaķe,2000,11)

Runas attīstību agrīnā pirmsskolas vecumā saista ar saskarsmi. Bez saskarsmes runa nevar attīstīties. 1,5 gadu vecumā bērns apguvis apmēram 30- 100 vārdus, bet lieto mazāk. Pēc 1,5 gadu vecuma seko lēciens runas attīstībā – pēc 2 gadu vecuma bērns zina jau 300 vārdus, bet 3 gadu vecumā – 1500 vārdus. Tātad vecumā no 1- 3 gadiem bērns pamazām apgūst lietu nosaukumus, krāsas, vārdu pamatnozīmes, fonemātisko un egocentrisko runu. Otrs nozīmīgs jaunveidojums šajā vecumā ir „simboliskās darbības apguve”. Tā arī saistīta ar runas, domāšanas, atmiņas, uztveres, iztēles attīstību. Tā veidojas rotaļu procesā uz atdarināšanas refleksa bāzes.(Svence1999,66)Attīstības psihologi bērnu sarunāšanos pašiem ar sevi dēvē par nekomunikatīvo runu, tās mērķis nav sazināties ar citiem, bet gan sakārtot un virzīt bērna domas. Vigotskis uzskatīja, ka nekomunikatīvā runa ir verbālās domas attīstības periods. Tā izsīkst aptuveni septiņu gadu vecumā, jo tad sākam apgūt iekšējo dialogu. (Džonsone,2006,97)

A.Plaude aicina vecākus sadzirdēt un atklāti runāt ar savu bērnu vienalga par ko – par sevi, par izjūtām, par mīlestību - , bet runāt ar savu bērnu. Ja mēs uzticēsimies bērnam, tad viņš uzticēsies mums. (Plaude,2009,126)Runājot par to, kas notiek jūsu ikdienas dzīvē kopā esot ar bērnu, tas ir lielisks veids, kā palielināt vārdu krājumu bērnam. Jūs varat runāt par lietām, kas bērnam ir jēgpilnas, piemēram, to, ko viņš redz vai dara - galvenais ir izmantot daudz dažādu vārdu, dažādos kontekstos. Piemēram, varat sarunāties ar savu bērnu par apelsīnu koku un apelsīnu sagriešanu pusdienām. Tas palīdz bērnam iemācīties vārdu nozīmi un funkciju savā pasaulē. (Raising Children – Network (Australia)2018) Sarunājoties un uzklusot bērnu, ir svarīgi, lai būtu acu kontakts, ieteicams ar bērnu atrasties vienā līmenī, piemēram , ja bērns ir maziņš, tad pieaugušais var apsēsties uz krēsla vai paņemt bērnu uz ceļiem. Ieteicams izvairīties no situācijām,

kad bērns stāsta savu gadījumu un pieaugušais dara kaut ko citu (gatavo ēst, lasa avīzi, ik pa laikam sarunājas ar citu bērnu, izsaka replikas), sacīdams „Stāsti, stāsti, es klausos,” – bērns uztver pieaugušā raidītos signālus kā „vēlmi” viņu uzklausi. (Plaude, 2009, 35) Lai mēs varētu ar bērnu sarunāties un bērns uzdotu savus neskaitāmos jautājumus, un atbildētu uz mūsu jautājumiem, ir nepieciešams, lai atbilstošā līmenī būtu attīstīta bērna runa. Lai palīdzētu bērnam attīstīt runas prasmes, vecākiem ar bērnu jārunā, jākomentē, jāskaidro, jāstāsta, izrunājot vārdus skaidri un saprotami. Attīstīta valoda, labas saskarsmes spējas lielā mērā ir panākumu atslēga turpmākai dzīvei. Ar valodas palīdzību cilvēks nodibina attiecības ar citiem cilvēkiem, iekļaujas sabiedrībā, izsaka savas domas, izjūtas un emocijas. (Plaude, 2009, 5) Svarīgi ir sarunu ar bērnu bagātināt ar jauniem leksikas elementiem: dot precīzus vārdus, dažādus apzīmētājus, laika vai vietas apzīmējumus (vakar, tagad, pavisam drīz, blakus, apakšā, vidū). (Bakisa, Romēns, 1997, 82)

Dr. psh. Dž. E. Džonstone raksta, ka trīs četru gadu vecumā bērni ir apguvuši dzimto valodu. Vecumā no 18 mēnešiem līdz 6 gadiem katrā nomoda stundā vidusmēra bērns iemācās vienu vārdu. Bērni apgūst valodu trīs posmos: viens vārds, divi vārdi, telegrāfiska runa. Sākumā bērni nosauc lietas, ko redz, un sāk tās pieprasīt. Aptuveni pusotra gada vecumā bērns piedzīvo nosaukšanas bumu un apgūst vārdus pārsteidzošā ātrumā. Agrīnajā divi vārdu posmā bērns veido vārdu savienojumus ar nozīmi, tomēr tie izsaka tikai pirmās nepieciešamības lietas. (Džonsone, 2006, 88) Otrā dzīvības gada sākumā teikumi veidojas no diviem vai trim vārdiem un bieži ir nesaprotami tiem, kas pie bērna nav pieraduši. Bet valoda attīstās ātri, un, tuvojoties triju gadu vecumam, sākas bezgalīgie „kāpēc?”. Būtu svarīgi atbildēt vienmēr, jo bērna zinātkāre ir jāpatur modra. Jāatbild pareiziem vārdiem, jo tā ne tikai papildinām bērna zināšanas, bet arī gādājam par emocionālo stabilitāti. (Bakisa, Romēns, 1997, 81)

G. Svence norāda, ka 1,5 gadu vecumā vārdu krājums ir apmēram 50 vārdu un to panāk ar tā saucamajiem nosaukšanas rituāliem, kad pieaugušie nemitīgi izrunā vārdus un demonstrē priekšmetus, uz kuriem attiecas šie vārdi. (Svence, 1999, 58) 3 gadu vecumā runas attīstība ir saistīta ar visu kognitīvo procesu attīstību. Runu bērni apgūst apbrīnojami ātri, īpaši pēc tam, kad paši izrunājuši pirmos vārdus. 2,5 gadu laikā bērna runa attīstās pašiem primitīvākajiem izteicieniem līdz prasmēm apzināti izteikt noformulētu domu ātrā tempā un gramatiski pareizos teikumos:

- 1 gads – pirmie apzinātie vārdi (mamma, papa vai tēta, jā, nē);
- 1,5 gadi – divu vārdu kombinācijas (mans suns, dzert sulu un tamlīdzīgi vārdi, protams, savā fonētikā);
- No 2 – 2,5 gadiem – garāki izteicieni, piemēram, „tāpēc Jānis raudāja”, „liec zīmuli”, „kas tas ir”;

- 3 gadi – runu veido teikumi, bērni sarunājas, bet ne vienmēr atbild. (Svence,1999,63)

Viens no svarīgākajiem komponentiem bērna psihofiziskajā attīstībā un faktoriem, kas nosaka gatavību skolai, ir runas un valodas attīstības līmenis. Ja runas attīstība kaut kādā veidā ir aizkavējusies vai traucēta, bērnam var rasties nepārvaramas grūtības mācību procesā. (Tūbele,2002,11)

Vēlams kopā ar bērniem šķirstīt bilžu grāmatas, jo šajā vecumā tas bērniem ļoti patīk – tā var rotaļājoties papildināt viņa vārdu krājumu. Nepietiek, ja pasaka „Tas ir kaķis,” – labāk izteikties mazliet plašāk: „Redzi, te ir pelēks kaķis ar jauku kaklasaiti.” Labs palīgs arī ir skaitāmpantiņi, dzejoļi un grāmatiņas ar reljefiem attēliem. (Bakisa, Romēns, 1997, 82) Bērna runas attīstība sākas ar emocionālu sazināšanos, bērns reaģē uz pieaugušā runātajām skaņām, pats izdot skaņas, ja ar viņu mīlīgi sarunājas. Pirmos sakarīgos vārdus bērns izrunā tikai pirmā dzīves gada beigās. (Markus,2007,25)

Analizējot teoriju par runas būtību un runas attīstības formām agrīnajā pirmsskolas vecumā darba autore var secināt, ka runas attīstība bērniņam sākas jau pirms piedzimšanas, jo ir pierādīts, ka bērni atceras dziesmiņas, dzejolīšus un vārdus, kurus māmiņa ir stāstījusi mātes puncī esošajam mazulim. Lai attīstītu bērna runu ar bērnu ir jārūnā ikvienā ikdienas situācijā, jāskaidro lietu un notikumu būtību, jo vecāki ir paraugs bērniem vispārīgi un arī runu bērni apgūs tādu kādu ikdienā būs dzirdējuši un pieredzējuši no saviem vecākiem, pedagogiem, vienaudžiem. Tas liecina, ka nozīmīga ir vide, kurā bērns aug un attīstās, jo katrai videi ir raksturīga runas forma. Visstraujāk bērna runa attīstās pēc 1,5 gadu vecuma, seko lēciens runas attīstībā un pēc 2 gadiem bērns zina 300 vārdus, bet 3 gadu vecumā tie 1500 vārdi. Runas attīstība ir cieši saistīta ar saskarsmi. Bez saskarsmes runa nevar attīstīties, tādēļ vecākiem un pedagogiem ir jāatrod pozitīvas saskarsmes līdzekļi ar bērniem, kas tos ieinteresētu apgūt runu bez piepūles un negatīviem pārdzīvojumiem. Viens no šādiem līdzekļiem ir pirkstiņrotaļas jeb pirkstu spēles, pirkstu lellītes, kuras izmantojot rotaļā ar bērniem tiek attīstīta bērnu runa un valoda. Nākamajā nodaļā analizēsīm pirkstiņrotaļu nozīmi runas attīstības sekmēšanā agrīnajā pirmsskolas vecumā.

1.3.Pirkstiņrotaļu nozīme runas attīstības sekmēšanā agrīnajā pirmsskolas vecumā

Ar kādiem līdzekļiem un paņēmieniem var sekmēt bērna runas attīstību agrīnajā pirmsskolas vecumā? Šāds jautājums ir radies ikvienam bērna vecākam un viņa „palīgiem” – pedagogiem, auklītēm, vecvecākiem. Vienkāršākais veids ir rotaļāties un runāt ar bērnu, rotaļā izmanto pirkstiņrotaļas .

Pirkstiņrotaļas jeb pirkstu vingrojumi ir dažādu ritmisku tekstu inscenēšana ar pirkstiem. Katru dzejoliša rindiņu atdarina ar pirkstu vai plaukstu kustībām. Pirkstiņrotaļas attīsta ne tikai bērna smalko motoriku, bet arī runu. (Čuba, 2013,8) Darbošanās pirkstiņrotaļās ir viens no veidiem, kā atbrīvot bērnam spontālitāti. Bērni, kuri stostās, runājoties un spēlējoties ar pirkstu lellēm, nerausta valodu nemaz. (Jenkins, Beckh, 2016,297)

Bērns ar pirkstiem aizskar priekšmetus, tos aptausta un glāsta, ievēro vīles un spraugas – itin visu, kas pamanāms viendabīgā virsmā, skrāpē, kasa to, cenšas iebāzt pirkstus caurumos un šķirbiņās. Bērns izmanto jebkuru izdevību, lai nodarbinātu pirkstus: ar īkšķi un rādītājpirkstu viņš satver mazas pūciņas, no sava apģērba izvelk diegus un ilgstoši ar tiem darbojas. Lai bērns izmēģinātu dažādas savu roku darbības iespējas, viņam nepieciešamas rotaļlietas ar dažādu virsmu. (Kālo, Baloga,23,2011)A. Plaude aicina padomāt, vai mēs pieaugušie, esam pavērojuši, kā bērni rotaļājas, vai esam aizdomājušies, ko bērnam dod iespēja rotaļāties? Atceroties savu bērnību, varbūt mums šķiet, ka spēlējām spēles un rotaļājāmies tāpat vien, jo nebija nekā cita, ar ko nodarboties. Iedziļinoties savās bērnības atmiņās un pārdzīvotajās emocijās, saprotam, ka rotaļas mums bērnībā nozīmēja daudz vairāk, nekā tagad liekas, tā bija mūsu ikdiena, tas bija tikpat nopietni, cik nopietni mēs dzīvojam tagad. (Plaude,2009,)

Rotaļa ir darbības veids ar ko mēs sastopamies visu dzīvi, tikai bērnībā rotaļas ir kā nodarbošanās, bet vēlāk dzīvē – kā izklaide vai relaksācija. Rotaļa bērnībā ir ļoti aizraujošas un vajadzīgas. Rotaļas bērniem var būt kā mācību, audzināšana vai izklaidējoši procesi. (Buivide,2012,96)

Bērna attīstības izpēte būtībā ir mazuļu izpēte. Pirmie 18 – 24 dzīves mēneši ir straujākais attīstības laiks cilvēka mūžā. Pirmajos dzīves gados zīdaiņi nemēdz uzstāties ar runām. Pateicoties cilvēka dabiskajai sliekšmei garlaikoties. Zinātnieki to sauc par pieradināšanos, un zīdaiņi ar to nodarbojas tikpat daudz kā pieaugušie. Kad zīdaiņim parāda zīmējumu, viņš sākumā par to izrāda lielu interesi, kas turpmāko minūšu laikā mazinās. Viņi tā pierod. Šī mazuļa īpatnība ļauj veikt pētījumus par viņu uztveres un atmiņas spējām. (Džonsone,2006,87)

G. Griģe iesaka pēc iespējas agrākā vecumā veicināt bērna pirkstu muskulatūras attīstību, lai viņam nesagādātu problēmas zīmuļa satveršana, darbošanās ar šķērēm, pogu aizpogāšana un daudzas citas ikdienā nepieciešamās darbības, kā arī izspēlēt pirkstiņrotaļas, tā sekmējot runas attīstību. Darbojoties pirkstiņu rotaļās, bērni:

- attīsta pirkstu sīko muskulatūru,
- pilnveido savu dziedātprasmi,
- gūst priekšstatu par dzīvnieku pasauli,
- apzinās savas prasmes,
- attīsta kustību koordināciju,

- aizrautīgi darbojas
- iegūst pozitīvas emocijas,
- iedarbina iztēli,
- apzinās savas labās un kreisās rokas iespējas,
- mācās pieklājību,
- tiek rosināti būt pieklājīgiem un draudzīgi sadzīvot ar citiem. (Grīge,2017,4)

Pētījumi pierāda, ka bērniem nepieciešams spēlēties, lai attīstītu kognitīvās un precīzo kustību prasmes, lai apgūtu sociālo pasauli un apjaustu savu vietu tajā. (Dzintere,Stangaine, 2007,5) Mazulim jau agrīnajā vecumā var iemācīt „mazas rotaļas” ar pirkstiņiem, plaukstām ,kājām. Šāda saskarsme ar bērnu veicina ne tikai fizisko un emocionālo, bet arī intelektuālo attīstību. Bērna attīstību nosaka viss, kas ar viņu notiek līdz viena gada vecumam(emocionālais kontakts ar vecākiem, lietu vides ietekme, visu sensoro maņu attīstīšana.(Zaķe,2000,5) Agrīnā pirmsskolas vecumā ir svarīgi mudināt bērnus ieklausīties mākslinieciskajā vārdā, emocionāli tam atsaukties, darboties un runāt līdz pieaugušajam. Bērns kopā ar pieaugušo var atdarināt pirkstu rotaļiņas. Tās ne tikai aktivizē bērna emocijas un runu, bet netieši vingrina saskaņot savas darbības ar rotaļiņu tekstu. Katrai pirkstiņrotaļai ir savs noskaņojums, kas ietekmē bērnu, piemēram, lēns un mierīgs miega dziesmiņām. (Dzintere,Stangaine, 2007,129)

Pirmsskolas bērniem rotaļa ir dzīves sastāvdaļa. Patiesībā visi mācību un audzinošie procesi notiek rotaļās. Katra mācību nodarbība ir kā rotaļspēle atbilstīgi bērnu vecumam un pieredzei. Svarīgi radīt pozitīvas emocijas un ieinteresētību darbojoties un mācīties spēles gaitā. (Buivide,2012,96) Mazuļi nepārtraukti mācās un pēta, un viņus piesaista lietas, kas ir iespējami noderīgākas, lai mācītos. Piemēram, bērni neizšķiež enerģiju, atkārtoti pētot redzētus priekšmetus, bet dod priekšroku tiem, kurus spēj vadīt. (Džonsone,2006,87)

G.Svence uzsvēra, ka, no 3 gadu vecuma bērni sāk ieklausīties, ko savā starpā runā pieaugušie. Īpaši šajā vecumā patīk klausīties pasakas, stāstus, dzejoļus. Tam ir liela nozīme runas, gribas, atmiņas, domāšanas un iztēles attīstībā. Tāpēc vecākiem iesaka bērnus pieradināt klausīties pasakās un stāstos. Tas palīdz realitāti uztvert ne tikai ar sajūtu orgāniem, bet arī ar iztēles palīdzību.(Svence,1999,64)2 -3 gadus veci bērni vienmēr atrodas kustībā – skrien lēkā, priecājas par savām kustībām, savu varēšanu. Sāk attīstīties baiļu izjūta. Bēdājas, kad rotaļlieta nesniedz gaidītos rezultātus. Uzņemas rūpes par lellēm un atveido pazīstamas ainas – attīstās sižeta rotaļa. Strauji pieaug valodas loma, mīl runāt pa „telefonu”, ir interese par kopīgām rotaļām. Pilnveidojas bērnu pirkstu un roku muskuļu kontrole.(Dzintere,Stangaine,2007,210)Galvenais nosacījums, lai pilnvērtīgi attīstītos bērnu psihe, ir savlaicīga valodas un kustību apguve, Runas orgāni ir pakļauti galvas smadzeņu runas centriem, tāpēc tie ir „jāiedarbina”.(Zaķe,2000,6)

Gadsimtos pārbaudīts, universāls līdzeklis rokas sīkās muskulatūras vingrināšanai ir pirkstu rotaļas. Bērns spēlējoties runā ar saviem pirkstiem, bet pieaugušais izmanto pirkstu lelles. Rotaļa – tā ir viena no vissvarīgākajām bērna vajadzībām, ko izsauc iekšēja nepieciešamība, tieksme darboties, izzināt, atdarināt, iepriecināt sevi (Dzintere, Stangaine, 2007, 130). Roku lelles jau agrā vecumā mudina bērnus ieklausīties dzejolī, pasakā, vienlaikus skatīties uz darbojošos lelli, emocionāli atsaukties daiļdarba saturam, runāt līdz personāžam. Ar to palīdzību var radīt speciālas situācijas, kas mudina pašu bērnu ar to darboties, komunicēties ar otru bērnu. (Dzintere, Stangaine, 2007, 155) Spēles ar pirkstiem un rokām stimulē bērnu runas un garīgās attīstības procesu, attīsta pirkstu kustības spējas un kustību koordinēšanu. Pirkstu spēles ir ne tikai aizraujošas un emocionālas spēles, bet arī ļoti noderīgi vingrinājumi. Tie uzlabo roku kustību koordināciju, attīstās smalkas mehāniskās prasmes, stimulē runas attīstību, stimulē radošās spējas un prasmes. (Колдина, 2018) Agrīnā pirmsskolas vecumā bērnam jādarbojas ar rotaļlietām, jāsaskata, jāsatausta, jāsajūt tās. Galvenais ir radīt apstākļus, lai bērns varētu sekmīgi attīstīties. Pieaugušais darbojas ar bērnu, runā, spēlējas. (Buivide, 2012, 58) Bērna agrīnā komunikatīvā vide ir „pasākums”, kas ietekmē bērna runas attīstību agrīnā pirmsskolas vecumā. Tā ir mātes izjūtas, attieksme un labklājības līmenis un mātei pieejamie resursi, kas varatbalstīt aktivitāti ar bērnu, vai arī bremsēt to. (Roulstone, Law, Rush, Clegg, Peters, 2011) Rotaļājoties, dodoties pastaigā, izbraukumā ieteicams izmantot dažādas vārdu spēles, mēles, lūpu vingrinājumus, kas bērnam šķitīs interesanta nodarbe, bet patiesībā sagatavos viņa runas aparātu precīzai un pareizai skaņu izrunāšanai un saklausīšanai, padarīs viņa runu izteiksmīgu un saistošu. (Tūbele, 2002, 6)

D. Īviņa secina, ka ar pirkstiem attēlojot dzejoli vai dziesmu, lieliski var attīstīt arī bērna valodu. Uzsverot grūtāk izrunājamās skaņas dzejoļa atskaņās (pieaugušais tās izrunā skaidri), bērns uzlabo artikulāciju, tā tiekot vaļā no valodas traucējumiem. Jo bērns jaunāks, jo vairāk viņš centīsies atdarināt un rezultāti būs labāki. Ar pirkstu kustībām rotaļas veidā tiek trenēta sīkmotorika, netieši veicinot bērna valodas attīstību (Īviņa, 2010, 4). Ieteicams aktivizēt bērnu runu radošu rotaļu gaitā, izmantojot daudzveidīgas rotaspēles. Pilnveidojoties bērnu iztēlei rotaļā, pieaug valodas loma, kas izpaužas lomju sarunās (dialogs), iztēles darbības apzīmējumos (es lidoju..., kāpju kalnos...). Dažkārt rotaļā dzirdami pamudinājumi: „Esi uzmanīgs, padomā!” (Dzintere, Stangaine, 2007, 281)

A. Plaude norāda, ka liela nozīme ir rotaļlietām. Pirmās rotaļlietas, ar kurām bērns saskaras, ir grabulīši, nākamās ir didaktiskās rotaļlietas, kas palīdz attīstīt redzes un roku darbību saskaņu (dažādas piramīdas, trauciņi, ieliekami cits citā un citas). Īpaša nozīme ir lellēm un mīkstajām rotaļlietām. Šie objekti bērnam veicina emocionālo saskarsmi. Piemēram - lelle vienmēr uzvedas tā, kā to vajag saimniekam, viņa ir gudra, paklausīga, maiga, jautra, spītīga, kaprīza, netīrele un mele. Bērns kopā ar lelli izdzīvo visus savus un apkārtējo pārdzīvojumus un notikumus. (Plaude, 2009, 9)

Agrajā bērnībā - trešajā dzīves gadā, veidojas jauns darbības veids, kas vistiešāk iespaido bērna psihisko attīstību, tā ir rotaļa un produktīvie darbības veidi (zīmēšana, konstruēšana, veidošana). Piemēram, ja bērns 2-3 gadu vecumā, paņemot rokās lelli, to šūpo, tad šīs kustības būs tikai pieaugušo darbības atdarinājums, bet jau mazliet vēlāk (ap 4 gadu vecumu), šūpojot lelli bērns darbībā būs ielicis jēgu, tiks izspēlēta mātes un bērna loma.(Plaude,2009,7)

Viens no intelektuālās attīstības rādītājiem ir valodas izpratne un pareiza runa, tāpēc bērns noteiktā secībā jāsaprot pareizai valodas apguvei. Tāpēc darbojoties ar pavisam mazu bērnu (0 – 3 gadu vecumam), vēlams izmantot rotaļspēles, kas attīsta pirkstu sīko muskulatūru, bieži un daudz dziedāt, lasīt priekšā, sarunāties, ņemt bērnu klēpī un pievērst uzmanību vingrinājumiem un spēlēm, kas veicina pieaugušā un bērna emocionālā kontakta vajadzības nostiprināšanos. Atšķirībā no pieauguša cilvēka, bērns vispirms uztver lietas emocionāli, tad caur kustībām, maņām un tikai tad ar prātu. (Zaķe,2000,10)Dr. psih. Dž. E. Džonstone norāda, ka bērni ir valodnieki. Psihologi. Zinātnieki. Un Ļevis Vigotskis bija pārliecināts, ka bērni ir arī mācekļi. Īstenībā viņš domāja, ka attiecībās ar citiem bērni iemācās daudz vairāk nekā piedzīvojumos vienatnē. Saskaņā ar šo teoriju mēs vispirms runājam un tikai pēc tam domājam. (Džonstone,2006,97) Lai attīstītu bērna uzmanību, aicināt bērnus vērot apkārtējo pasauli, bet arī aicināt klausīties mūsu lasītās pasakas un stāstus. Lasot kopā ar bērnu kādu pasaku, bērns uzmanīgi to klausās, viņš koncentrē uzmanību uz pasakas varoņiem, dzirdot kādus tur notiekošos atgadījumus, viņam rosās iztēle, ziņkāre par to, kas notiks turpmāk, nereti liekot piedomāt klāt daudzu pasaku varoņu piedzīvojumus. Rosoties iztēlei, var ar bērnu pārrunāt, kādi ir iedomātie pasaku varoņi, kā viņi izskatās un kāpēc tieši tādus bērns ir iedomājies.(Plaude,2009,4)Dodot iespēju bērnam rotaļāties, mēs dodam iespēju normālai psihes attīstībai, jo tieši rotaļa ir vadošā darbība pirmsskolas vecumā. Tieši rotaļāšanās palīdz attīstīt tādas īpašības kā iniciatīva, sabiedriskums, spēja koordinēt savu darbību ar vienaudžu grupu darbību, veidojot un uzturot saskarsmi. Agrīnajā vecumposmā bērns ir vairāk aizņemts pats ar sevi un nepamana iespējamās rotaļu biedrus, bet ar laiku viņš aizvien biežāk sāk tos pamanīt, līdzko atklāj, ka ar rotaļu biedru ir daudz interesantāk. Šis ir tas vecums, kad bērns ir ļoti atvērts socializācijai.(Plaude,2009,9)

Tad, kad mēs ar bērnu sarunājamies, pētām dabu, apspriežam, kas tajā notiek, ievērojam interesantas lietas, kopīgi veicam ikdienas darbus, tas attīsta ne tikai uzmanību, atmiņu, iztēli, bet arī domāšanu. Domāšana vistiešākajā veidā iespaido cilvēka dzīvi, jo ar domāšanu cilvēks izdomā, loģiski sakārto un secina. Ar domāšanas palīdzību cilvēks uztver realitāti, ir spējīgs analizēt un salīdzināt. (Plaude,2009,5)Kopīgā rotaļāšanās ir kā paraugs, stimulē bērnus pastāvīgām rotaļām. Sadarbojoties ar pieaugušo, viņš „atklāj” jaunu rotaļāšanās veidu. Viens bērns šīs rotaļu darbības pārņems radoši, otrs tās var kopēt, bet trešajam tās atdarināšana sagādās grūtības. Tas liecina par bērna radošās domāšanas līmeni. Izsakiet bērnam atzinību un paslavējiet, lai rosinātu viņu

paplašināt un turpināt rotaļu. (Dzintere, Stangaine, 2007,280)Ja jūs vēlaties, lai jūsu bērns iemācītos runāt ātrāk, jums jāapmāca ne tikai viņa artikulācijas aparāts, bet arī pirksti, smalkās motoriskās prasmes. Ieteicams pēc iespējas agrāk sākt aktīvi apmācīt mazuļa pirkstu, piemēram, no astoņu mēnešu vecuma. Vingrojumi, spēles pirkstu apmācībai ir spēcīgs instruments smadzeņu garozas darbības uzlabošanai. Zinātne jau ir pierādījusi, ka, jo ātrāk attīstās smalkas mehāniskās prasmes, jo ātrāk bērns iemācīsies runāt. Tas arī labvēlīgi ietekmē visu garīgo attīstību.(Сергей Михайлов,2018) Cieniet savus bērnus un bērnus vispār; ievērojiet bērnu tiesības; mēģiniet izprast viņu jūtas un vajadzības (ne savējās, bet bērnu); vērojiet bērnus, lai izprastu viņu būtību; vērojiet bērnus, saskatiet tajos savu bērniību, ieraugot tajā to, ko varbūt slēpāt, un no sirds to apraudiet, dodot vaļu savām emocijām, tādā veidā atgūstot spēju just un bēdāties, izsakot savas emocijas vārdos.(Plaude,2009,130)

Darba autorei, pētot un analizējot psihologu un pedagogu atziņas par pirkstiņrotaļām un to ietekmi uz bērnu runas attīstību agrīnā pirmsskolas vecumā ir radušies šādi secinājumi. Lai sekmīgi noritētu bērnu sīkas motorikas vingrināšana un attīstība, tas ir jāsāk darīt jau zīdaiņa vecumā, tāpēc pirmie bērna „pedagogi” ir bērnu vecāki. Vecākiem ir ar bērnu jāsarunājas, jāskaita vienkārši skaitāmpantiņi, jālasa pasakas un jāvingrina mazie pirkstiņi, jo pirkstu vingrināšana sekmē bērnu runas attīstību. Bērns caur pirkstiņiem un rociņām izjūt apkārtējo pasauli un uztver valodu, ko mēs ikdienā lietojam, kā sazināšanās līdzekli. Pedagoģs pirmsskolā, lai veicinātu bērna vispārīgu attīstību, savā darbā veiksmīgi var izmantot pirkstiņrotaļas, kas ne tikai sekmē runas attīstību, bet arī iedrošina bērnus sekmīgai sadarbībai ar pedagogu. Pirkstiņrotaļas atraisa bērnos pozitīvas emocijas un palīdzīt tās izpausts vārdiski – runājot. Pirkstiņrotaļas attīsta bērnu veselumā – psihiski, garīgi, fiziski. Lai pārbaudītu praktiski šīs psihologu un pedagogu atziņas par pirkstiņrotaļu labvēlīgu ietekmi uz bērnu runas attīstību agrīnā pirmsskolas vecumā, darba autore nolēma izpētīt un analizēt bērnu runas attīstību agrīnā pirmsskolas vecumā, izmantojot pirkstiņrotaļas ar savas grupas bērniem, kuri ir vecumā no 2-3 gadiem. Praktisko darbu ar bērniem un pētījuma rezultātus var aplūkot otrajā nodaļā.

2.Pirkstiņrotaļu izmantošanas izpēte runas sekmēšanai 2-3 gadīgiem bērniem

2.1. Pētījuma metodoloģiskais raksturojums un pētījumā iesaistīto bērnu raksturojums runas attīstības kontekstā

Pirkstiņrotaļas un ritma runas vingrinājumi ir vienkāršs līdzeklis, kas noder bērniem agrīnā pirmsskolas vecumā, lai sekmīgāk attīstītu bērnu runu un vingrinātu smalko motoriku. Rotaļu teksta skandēšana un kustību veikšana vienlaikus vingrina bērnu atmiņu, uzmanību, labi saprotamu, skaidru izrunu, kā arī papildina vārdu krājumu.

Katras tautas folklorā ir sastopami īsi, asprātīgi pantiņi, kuru skandēšana pavada pirkstu un roku kustības. Katrs no savas bērniības atceramies „Vāru, vāru putriņu” vai „Nāk kaza ragainā”. Jau mūsu senči bija ievērojuši, ka roku un pirkstu kustības, kuras veido saistībā ar nelieliem dzejolišiem, labvēlīgi ietekmē bērnu attīstību.(Brice,2007,7) Tagad, izlasot Baibas Brices rakstīto darba autore, atceroties bērniību, izprot, kādēļ vecmāmiņa skaitīja „smieklīgus” pantiņus, jo maza esot, darba autore neizprata šo jautro dzejolišu nozīmīgu. Tas likās interesanti un aizraujoši, atkārtot vecmāmiņas skaitītos dzejolišus, jo tas bija viegli un nepiespiesti, saistoši un uzrunājoši. Tāpēc darba autore var secināt, ka pirkstiņrotaļai ir jābūt – saistošai, aktuālai, aizraujošai, lai piesaistītu bērnu uzmanību un bērns tajā iesaistītos.

Pirkstiņrotaļas bērnos attīsta:

- smalkās muskulatūras kustību koordināciju;
- palīdz sagatavot bērna roku rakstīšanai un citu dzīvē nepieciešamu kustību veikšanai;
- ir viens no bērna runas attīstīšanas un traucējumu novēršanas palīg līdzekļiem;
- veicina simultāno domāšanu, tas ir, prasmi vienlaicīgi domāt par vairākām vienlaikus izpildāmām darbībām;
- vingrina bērna uzmanību, atmiņu un koncentrēšanās spējas.

Personības attīstības pamats ir darbīguma princips. Darbojoties bērnam pašam jānonāk līdz secinājumam, risinājumam, skaidrojumam, sakarībām un cēloņiem, atrodot labāko variantu. Galvenais līdzeklis pirmsskolas vecuma bērnu aktīvai darbībai ir rotaļa. Tā aplūkojama no dažādiem aspektiem – gan kā bērna pastāvīga darbība, gan kā pieaugušo organizēta darbība. Rotaļā bērns attīsta uzmanību, uztveri, domāšanu, sajūtas, atmiņu, jaunradi, gribu, gūst plašu personības pilnveides spektru.(Krinkele,2002,17)Lai pedagogs varētu izziņāt ,kādas prasmes jau ir bērnam un kādas jomas būtu jāattīsta, pedagogam katrs bērns ir jānovēro. Novērošana – mērķtiecīgs izziņas process, kurā, ilgstoši vai atkārtoti vērojot, (ko) uzzina, secina, uzmana, (kam) izseko. Novērošanu kā empīrisku pētniecības metodi lieto, lai iegūtu informāciju, pārbaudītu hipotēzes, teorijas, teorētisko patiesumu. (Lūciņa,2002,46) Novērošanas mērķis ir noskaidrot bērna pašreizējo attīstības

un zināšanu līmeni, lai pedagogi varētu plānot un individualizēt darbu grupās. Bērna novērojumi laika gaitā var atklāt viņa uzvedības vispārējās likumsakarības, mīļāko mācīšanās stilu un jomu, prasmju līmeni, attīstības progresu. (Krinkele,2002,34)

Lai pārbaudītu kvalifikācijas darba pētījuma jautājumu, kā izmantot pirkstiņrotaļas, lai sekmētu agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstību? Tika veikts empīriskais pētījums un pedagoģiskā izmēģinājuma darbība.

Empīriskā pētījuma mērķis:. Noskaidrot, kā izmantot pirkstiņrotaļas 2-3 gadīgu bērnu runas attīstības sekmēšanai.

Empīriskā pētījuma uzdevumi:

1. Veikt empīriskā pētījuma sagatavošanu, izstrādājot kritērijus pēc kuriem tiks veikta sākotnējā bērnu runas izpēte;
2. Veikt bērnu runas novērtējumu pirms un pēc pētījuma;
3. Veikt pedagoģisko izmēģinājuma darbību;
4. Analizēt rezultātus un izstrādāt ieteikumus.

Pētījumā tika izmantotas šādas empīriskās metodes: pedagoģiskā novērošana un pedagoģiskā izmēģinājuma darbība.

Darba autore izvēlējās šādas empīriskās metodes, jo bērna attiecības ar pedagogu tiek veidotas ar pedagoģiskās saskarsmes palīdzību. Pedagoģiskā saskarsme ir skolotāju un bērnu savstarpējo kontaktu tapšanas un attīstības process, kuru rada kopdarbības vajadzības. Lai starp pedagogu un bērnu valdītu saskaņa, attiecībās jābūt pozitīvai attieksme, kas nav saistīta ar personiskā apmierinājuma gūšanu. (Nefjodova,2002,117) Pedagoģiskā novērošana ir veids, kā panākt pozitīvu saskarsmi, lai pedagogs labvēlīgā veidā iegūtu sev vajadzīgo informāciju par bērna runas attīstības līmeni, izdarītu secinājumus, pārbaudītu pētījuma jautājumu un teorētisko patiesumu. Savukārt sekmīga pedagoģiskā izmēģinājuma darbība ir atkarīga no pedagoga personības attīstības, profesionālajām zināšanām un pedagoģiskās saskarsmes stila. Tas ir cieši saistīts ar pedagoģisko mijiedarbību. Pedagoģiskā mijiedarbība neparedz pedagoga vadību un bērna pakļaušanos. Pedagogs pilnībā pieņem bērnu un cenšas saprast, kas ir par cilvēku, kādas ir viņa tieksmes, ko viņš var un ko ne. Mijiedarbojoties ar bērnu, pieaugušais izrāda pārliecību par katra indivīda labajām īpašībām. (Nefjodova,2002,128) Veicot pedagoģisko izmēģinājuma darbību, pedagogs var izvērtēt gan bērna prasmes un zināšanas, gan arī izdarīt secinājumus par savām profesionālajām zināšanām, kompetences līmeni un atbilstību profesijai. Pedagoga attiecības ar bērnu jāizskata ciešā saistībā ar bērna „Es” tēla apzināšanos, viņa pašizpratni, pašapzināšanos, pašnovērtējumu, vajadzību, interešu, garīgās un fiziskās enerģijas apmierināšanu. (Nefjodova,2002,135)

Pētījums notika pirmsskolas izglītības iestādē „XXX”. Pētījumā piedalījās 15 bērni, kas ir vecumā no 2 – 3 gadiem (agrīnais pirmsskolas vecumposms). Pētījuma novērošanas procesa rezultātā tika novērtēta un analizēta šo bērnu runas attīstība pirms un pēc aktīvas pirkstiņrotaļu izmantošanas mācību procesā, izmantojot izstrādātos kritērijus (sk.3.tabulu).

Runas attīstīšanas process jābalsta uz labākajiem valodas paraugiem – folkloras materiāliem, daiļdarbiem – literatūru un dzeju – uz pedagoga gramatiski nevainojamu un leksiski bagātu runu. (Golubina,2007,226) Vērojot un pētot bērnus darba autore izmantoja modeli, (sk. 1. attēlu). Šis modelis palīdz izprast novērošanas gaitā radušos rezultātus un izdarīt secinājumus, kāpēc bērnu runa tagad ir tieši tāda un kādas socializācijas prasmes nākotnē tā var ietekmēt.

BĒRNS, VIŅA IEKŠĒJĀ PASAULE, EMOCIJAS				
RUNAS UN VALODAS ATTĪSTĪBA				
VĀRDI UN TEIKUMI		ATTIECĪBAS		
Runas aktivitātes	Sava ‘vārdnīca’	Parādību būtība	Attīstošie kognitīvie procesi	Redzesloks
SABIEDRISKO NORIŠU APGŪŠANA				
SOCIALIZĀCIJA				
Skaņu izrunas kultūra	Vārdu krājumu paplašināšana un aktivizēšana	Lasītprasmes apgūšana	Stāstītprasmes veidošanās	Gramatiski pareizas runas veidošanās

1.attēls Runas un valodas attīstīšana pēc(V.Golubinas atziņām)

Darba autorei analizējot un pētot teorētisko literatūru atmiņā ir palicis citāts, ko V. Golubina raksta par bērnu – „Mazs bērns ir atdarinātājs. Iepazīstot priekšmetu un lietu pasauli, dabas parādības un savu tuvāko apkārtni, klausoties pieaugušo runā, viņš veido savu aktīvo runu un apgūst vārdu krājumu. Ja runas attīstība tiek traucēta, bērnam rodas traucējumi saskarsmē ar citiem, izziņas darbībā, kas savukārt negatīvi ietekmē bērna kopīgo attīstību.”(Golubina,2007,224).Atdarināšana – tai ir būtiska nozīme valodas apgūvē. Pirmos vārdus bērns apgūst, izmantojot atdarināšanas spēju. Tā veidojas bērna vārdu krājuma lielākā daļa. (Narnicka, Fjodorova,2010,10)Tādēļ darba autore pievēršās psihiskās attīstības jomai, lai novērotu un rastos priekšstats, kā attīstās bērnu runa agrīnā pirmsskolas vecumā pirkstiņrotaļu ietekmē.Empīriskā pētījuma norises novērojuma galvenais mērķis ir noskaidrot, kā bērnam darbojoties ar pirkstiņrotaļām attīstās runa. Par pamatu turpmākajai darbībai tiek ņemta novērošana. Uzsvars un uzmanība tiek pievērsta bērna personībai un bērna darbībai. Ikkatrs bērns ir individuāla personība, kura attīstās bērnam pašam pastāvīgi darbojoties. Pedagoģiskā darba saturs runas

attīstībā realizējas bērnu ikdienas nodarbībās, ko vada skolotājs. Tas realizējas arī bērnu brīvo darbību laikā rotaļzonā un interešu stūrīšos, ikdienā, mājās. Nodarbības jāorganizē atbilstoši pirmsskolas izglītības programmas uzdevumiem, atbilstoši bērnu vecumam, diferencējot bērnu runas līmeņus. Visas nodarbības ar bērniem tiek organizētas kā rotaļspēles, kuras sevī ietver pārsteigumu momentus un atslodzes brīžus. Darbojoties ar bērna runas un valodas attīstīšanu, vienlaikus jāattīsta arī bērna augstākās jūtas, jāievada to tikumības, estētikas un mūzikas pasaulē. To viegli var izdarīt izmantojot pirkstiņrotaļas. Darba autore savus pētījumus un novērojumus sākotnēji apkopoja un ierakstīja novērošanas protokolā (sk.4. tabulu).

Pētījuma sākumā darba autore izveidoja kritērijus un rādītājus un šie apkopotie pētījuma rādītāji uzskatāmi rāda, kā pēc izveidotajiem kritērijiem attīstījusies bērna runa agrīnā pirmsskolas vecumā. Par pamatu šo kritēriju un rādītāju izveidē tika ņemtas psihologu, pedagogu atziņas un valsts izglītības un satura centra metodiskie ieteikumi, vadlīnijas darbā pirmsskolā.

3.tabula Vērtēšanas kritēriji (pēc psihologu, pedagogu atziņām un VISC metodoloģiskajiem ieteikumiem)

KRITĒRIJI	RĀDĪTĀJI		
	JĀ	DAĻĒJI	NĒ
Aktīvi iesaistās pirkstiņrotaļās, atkārtojot pedagoga darbības un sacīto.(Golubina,Narnicka,Fjodorova).	Vienmēr aktīvi iesaistās pirkstiņrotaļās, atkārtojot pedagoga darbības un sacīto.	Dažreiz aktīvi iesaistās pirkstiņrotaļās, atkārtojot pedagoga darbības un sacīto.	Neizrāda interesi aktīvi iesaistīties pirkstiņrotaļās, atkārtojot pedagoga darbības un sacīto.
Atpazīst redzētās rotaļlietas, raksturo tās, izmantojot un atdarinot pirkstiņrotaļā piedzīvoto pastāvīgās rotaļās.(Krinkele, Lūciņa,Neļjodova)	Vienmēr atpazīst un prot nosaukt, raksturot rotaļlietas, atdarina pirkstiņrotaļā piedzīvoto pastāvīgās rotaļās.	Dažreiz, ar nelielu pieaugušā palīdzību prot nosaukt, raksturot rotaļlietas ,izmanto tās pastāvīgās rotaļās.	Tikai ar pieaugušā palīdzību prot nosaukt, bet pastāvīgi rotaļājoties neizmanto pirkstiņrotaļā piedzīvoto.
Emocionāli uztver dzirdēto un pauž emocionālu attieksmi pret pirkstiņrotaļā esošajiem tēliem. (Vorobjovs,Īviņa,Svence)	Vienmēr emocionāli uztver un pauž emocionālu attieksmi pret tēliem pirkstiņrotaļā.	Reizēm emocionāli uztver un pauž attieksmi pret tēliem. Vajadzīgs neliels pieaugušā atbalsts.	Emocionāli neatsaucas uz pirkstiņrotaļā esošajiem tēliem. Nepauž emocionālu attieksmi.

Darba autore, lai izzinātu bērnu runas attīstību, veica pedagoģisko vērojumu, novērojot un izzinot bērnu prasmes, attieksmi darbojoties pirkstiņrotalā. Šādā veidā, veidojot priekšstatus par bērnu runas attīstību pirkstiņrotāļu procesā.

Izvērtējot bērnu runas attīstību pirkstiņrotāļu procesā, darba autore vērojuma rezultātā var sekmīgi plānot pedagoģisko procesu un palīdzēt sekmīgi attīstīt bērnu runu, lai bērns vārdiskā formā paustu savu attieksmi, domu, emocijas, atpazītu lietu un darbību nosaukumus, raksturojot tās. Novērošanas rezultāti uzskatāmi parāda, ko un kas ir vajadzīgs mainīt, lai sekmētu bērnu runas attīstību. Darba autore savus darba novērošanas rezultātus apkopojusi novērošanas protokolā (sk. 4.tabulu)

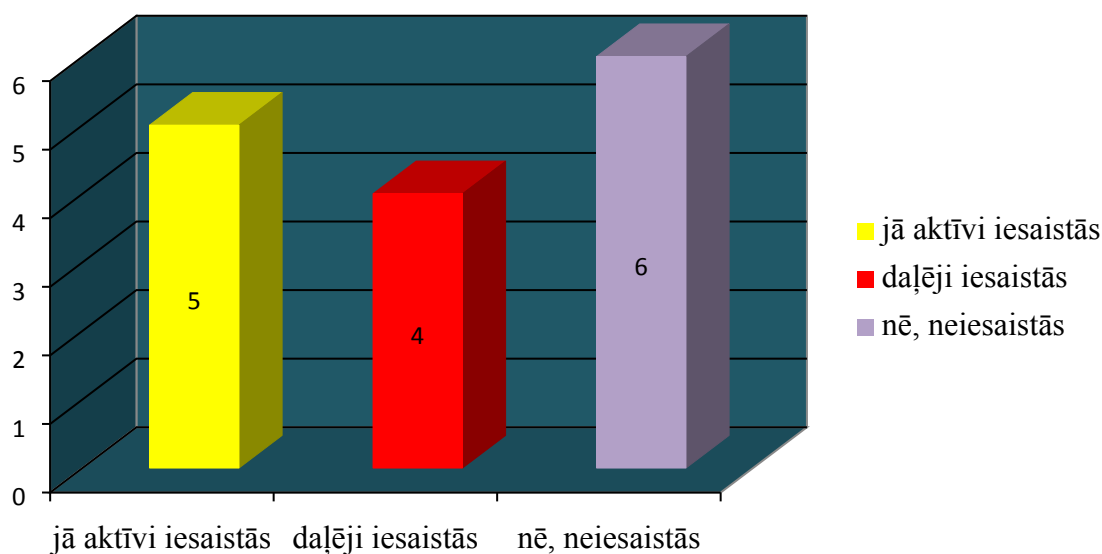
4.tabula Novērošanas protokols pētījuma sākumā

N.p.k.	Bērna vārds	1.krtērijs	2.kritērijs	3.kritērijs
		Aktīvi iesaistās pirkstiņrotalās, atkārtojot pedagoga darbības un sacīto	Atpazīst redzētās rotallietas, raksturo tās, izmantojot un atdarinot pirkstiņrotalā piedzīvoto pastāvīgās rotalās.	Emocionāli uztver dzirdēto un pauž emocionālu attieksmi pret pirkstiņrotalā esošajiem tēliem
1.	Sandis	NĒ	NĒ	NĒ
2.	Svens	NĒ	NĒ	NĒ
3.	Everita	DAĻĒJI	DAĻĒJI	DAĻĒJI
4.	Jānis	NĒ	NĒ	NĒ
5.	Patrīcija	DAĻĒJI	DAĻĒJI	DAĻĒJI
6.	Melisa	JĀ	JĀ	JĀ
7.	Annija	DAĻĒJI	JĀ	JĀ
8.	Martins	JĀ	JĀ	JĀ
9.	Emīls	JĀ	JĀ	JĀ
10.	Letīcija	NĒ	DAĻĒJI	NĒ
11.	Gabriels	JĀ	JĀ	JĀ
12.	Alekss	NĒ	NĒ	NĒ
13.	Rinalds	DAĻĒJI	DAĻĒJI	DAĻĒJI
14.	Karlīna	JĀ	JĀ	JĀ
15.	Elīna	NĒ	NĒ	NĒ

Pēc novērojumu veikšanas var veidot bērnu raksturojumus pētījuma sākumā, kas balstīti uz iepriekš izveidotajiem kritērijiem, pēc kuriem tika vērtēta bērnu runas attīstība. Diagrammās uzskatāmi var redzēt cik bērnu aktīvi iesaistās pirkstiņrotalās, atkārtojot pedagoga darbības un sacīto (sk. 2.attēlu). Tikai pieci bērni no visas grupiņas uzreiz aktīvi iesaistījās pirkstiņrotalās, aktīvi līdzdarbojoties pedagogam un cenšoties skandēt kopā ar pedagogu pirkstiņrotāļu. Četri bērni pirkstiņrotalā iesaistījās ar pedagoga un pedagoga palīga palīdzību, mudinājumu, individuālu aicinājumu. Seši no bērniem neiesaistījās pirkstiņrotalā, bet vēroja notiekošo, ievērojot distanci.

Sandim, Svenam, Lefīcijai, Elīnai šādu reakciju varētu skaidrot ar to, ka šie bērni pirmsskolas iestādi sāka apmeklēt vēlāk nekā citi bērni un viņu adaptācijas process vēl turpinās. Lai panāktu šo bērnu aktīvu iesaistīšanos pirkstiņrotalā, pedagogam ar katru bērnu individuāli ir jāatrod kontakts veiksmīgai sadarbībai, iedrošinot un veidojot pozitīvas attiecības ar šiem bērniem. Savukārt Alekss nekad nav izrādījis interesi par notiekošo pirkstiņrotalās, jo vienmēr ir atradis sev saistošāku nodarbi. Jānis arī aktīvi neiesaistās pirkstiņrotalās, vēro tās, bet mājās viņš skaidri un saprotami izstāsta mammai un omītei par piedzīvoto bērnudārzā, izspēlējot sižetus no pirkstiņrotalām. Tādu bērna darbību varētu izskaidrot ar to, ka zēns vēl nejutās droši un neuzticas pedagogam. Lai iegūtu zēna uzticību pedagogam vajadzētu ar pozitīvu attieksmi, maigumu, iejūtību, piesardzību, iedrošināt zēnu runāt un nebaidīties paust savu attieksmi vārdiski.

Tādēļ var secināt, ka pedagogam ir jāatrod un jāizspēlē tādas pirkstiņrotālas, kas saistošas liksies visiem bērniem, tā panākot ieinteresētību un atsaucību no visiem bērniem. Bagātinot bērna pieredzi ar pirkstiņrotalām, kas bērnam ir saistošas attiecīgajā attīstības posmā, rosinās bērna vēlmi iesaistīties un izzināt pirkstiņrotalā izzinošos procesus un darbības. Bērnos radīsies vēlme iesaistīties kopējās pirkstiņrotalās, tā izjutot piederības sajūtu un attīstot sadarbības prasmes ar grupas biedriem.

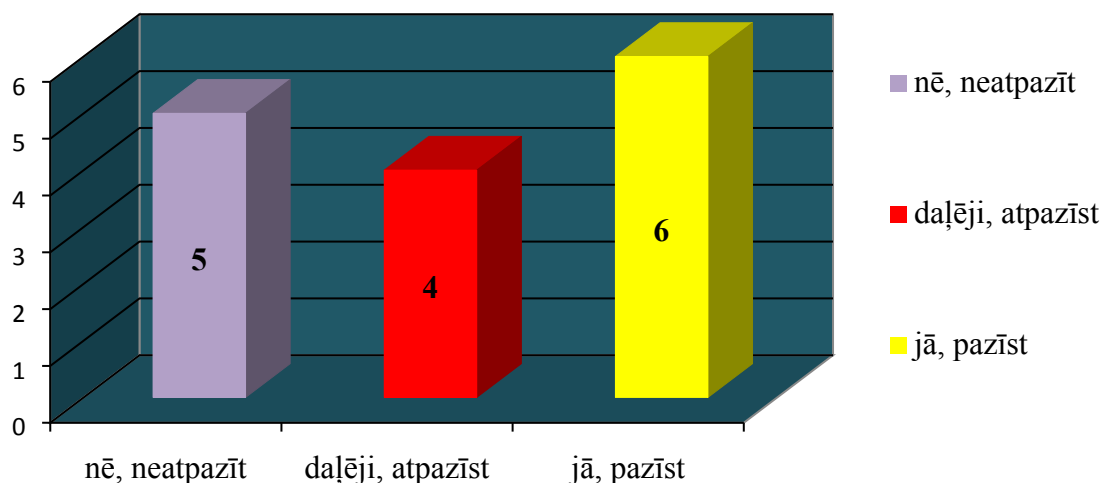
2.attēls Aktīvi iesaistās pirkstiņrotalās, atkārtojot pedagoga darbības un sacīto.

Analizējot un izdarot secinājumus par bērnu runas attīstību vadoties pēc 2. Kritērija – atpazīst redzētās rotaļlietas, raksturo tās, izmantojot un atdarinot pirkstiņrotalās piedzīvoto pastāvīgās rotaļās, var izdarīt šādus secinājumus. Seši bērni var bez pedagoga palīdzības nosaukt rotaļlietas, kas liecina, ka bērniem ir bagāta iepriekšējā dzīves pieredze un pietiekams vārdu krājums, lai raksturotu rotaļlietas un atbildētu uz pedagoga jautājumiem par tām. Aizrāujoši ir vērot, kā bērni paši pastāvīgi – savās rotaļās, bez pedagoga līdzdalības izspēlē līdzīgas situācijas, kuras viņi ir novērojuši pirkstiņrotalās. Tas liecina par bērna spēju atcerēties sev pozitīvus pārdzīvojumus

un pielietot tos savā darbībā, tā attīstot fantāziju un iztēli. Četriem bērniem ir vajadzīga pedagoga palīdzība un iedrošinājums, lai nosauktu pirkstiņrotaļā izmantotās rotaļlietas, jo nav pietiekams vārdu krājums. Nepietiekams vārdu krājums bērnos rada nepārliecinātības sajūtu, jo bērns vizuāli atpazīst rotaļlietu, bet ar runas palīdzību nevar to nosaukt. Tādēļ pedagogam ir ļoti uzmanīgi jāvēro bērna darbība un rotaļveidā jāpalīdz bērnam apgūt jaunos vārdukrājumus. Savukārt pieci bērni tikai ar pedagoga palīdzību un individuālās nodarbībās mēģina atpazīt un nosaukt pirkstiņrotaļā izmantotās lellītes, spēles un citas lietas. Vislielākās grūtības 2.kritērijs sagādā Aleksim, jo bērns nerunā skaidrā, saprotamā valodā, bet saziņai izmanto skaņas un žestus. Zēnam ir maza uzmanības noturība, līdz ar to pedagogam ir apgrūtināti piesaistīt zēna uzmanību runas attīstošiem vingrinājumiem (vardīte, zirdziņš, pulkstenītis). Vēl viens šo problēmu iemesls varētu būt, ka vecāki, lai novērstu uzmanību no sevis, ieslēdz bērnam multiplikācijas filmas angļu valodā. Darba autore pie tāda secinājuma ir nonākusi, jo bieži ir dzirdēts no Alekša, ka viņš emociju uzplūdus izsaka frāzes angļu valodā (go way, by, by, pepa pig). Darba autore ir darījusi zināmu Alekša vecākiem novērotās problēmas bērna runas attīstībā un sniegusi ieteikumus bērna vecākiem. Vairāk laika veltīt bērnam, sarunāties ar viņu un izspēlējot vienkāršas, jautras, saistošas pirkstiņrotaļas, kas palīdzētu zēnam apgūt dzimto valodu.

Bērni, dzirdot citu cilvēku runu un ņemot vērā dzirdēto, neapzināti apgūst gramatikas likumus un atbilstoši veido arī savus izteicienus.(Narnicka,Fjodorova,2010,11). Darba autore piekrīt šim apgalvojumam, jo personiski savā darbā ir novērojusi, ka bērni atveido viņas sejas izteiksmi, runas ritmu un intonāciju, kā arī vienkāršos vārdu salikumus saskaņo locījumu un vārdu galotnes.

Lai sekmīgāk novērtētu un attīstītu bērnu runu agrīnā pirmsskolas vecumā, pedagogam ar katru bērnu vai bērnu grupām individuāli jāstrādā, jo vienāda vecuma bērni var būt atšķirīgos attīstības posmos. Tāpēc darba autore secina, ka valoda ir gan vecāku, pedagogu, gan bērna darbarīks, to izmanto, lai nodotu informāciju, izskaidrotu, kopīgi organizētu sadzīvi, lai būtu savstarpēja sadzīviskā, emocionālā un intelektuālā mijiedarbība. Bērna valoda tās attīstības pirmsākumos ir sajūtu un pārdzīvojumu izteiksmes līdzeklis. No pārdzīvojuma izteiksmes valoda attīstās par domas izteiksmes līdzekli. Šo attīstību galvenokārt nosaka bērna apkārtējā vide, pirmkārt ģimene. Ja bērnam nebūtu izdevības augt un attīstīties cilvēku sabiedrībā, viņa valodas attīstība apstātos pirmajā – pārdzīvojuma valodas – posmā.(Narnicka,Fjodorova,2010,10) Šis Svetlanas Narnickas un Olgas Fjodorovas teiktais sakrīt ar darba autore domām par to, ka bērnu runu ietekmē gan vecāki, pedagogi, gan sabiedrība. Otro runas vērtēšanas kritēriju darba autore uzskatāmi vēlējas parādīt 3.attēlā (sk. 3.attēlā).

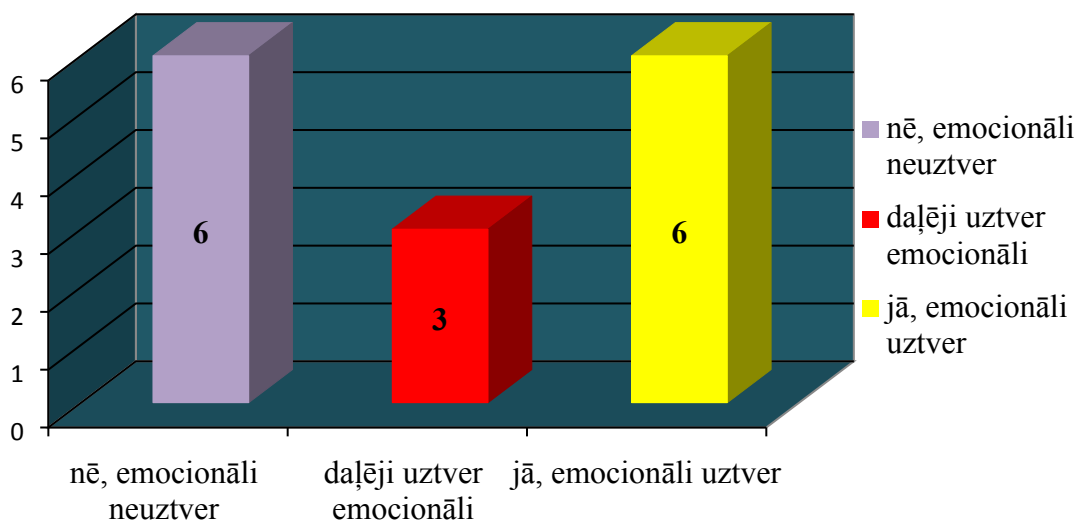

3.attēls *Atpazīst redzētās rotaļlietas, raksturo tās, izmantojot un atdarinot pirkstiņrotaļā piedzīvoto pastāvīgās rotaļās.*

Darba autore par trešo kritēriju bērnu runas attīstības noteikšanai ir izvēlējusies šādu – emocionāli uztver dzirdēto un pauž emocionālu attieksmi pret pirkstiņrotaļā esošajiem tēliem (sk.3. tabulā). Ņemot vērā to, ka jūtas pauž cilvēka subjektīvo attieksmi pret dažādām objektīvās dzīves parādībām, vispirms ir jāizkopj šī attieksme. Attieksmes pamatā ir vienmēr ir zināšanas. Cilvēkam nevar būt pozitīva vai negatīva attieksme pret to, par ko viņš neko nezina. Jo plašākas un daudzpusīgākas ir cilvēka zināšanas, jo lielāka ir dažādu jūtu gammu rašanās iespējas. (Vorobjovs,2000,155) Darba autore uzskata un piekrīt psihologa Aleksandra Vorobjova augstāk minētajam apgalvojumam, jo pirkstiņrotaļas bērnam var neizteikt neko, ja bērnam nav pieredzes, bet, ja bērnam ir emocionāla pieredze rotaļās ar pirkstiņrotaļām, tad arī bērns emocionāli reaģē un pauž savu attieksmi, to izskaidrojot. To uzskatāmi darba autore ir parādījusi ceturtajā attēlā (sk.4. attēlu).

Šie bērni emocionāli uztvēra un pauda emocionālu attieksmi pret esošajiem tēliem pirkstiņrotaļā. Tāpēc darba autore var secināt, ka pusei no grupiņas esošajiem bērniem ir pieredze ar pirkstiņrotaļām, jo, piemēram, Martins, Annija, Melisa, Emīls, Gabriels, Karlīna izspēlējot pirkstiņrotaļu „Kas man ir?” , bez pedagoga mudinājuma prata nosaukt ķermeņa daļas un to skaitu. Šie bērni ar prieku rādīja savas rociņas un ar lepnuma izteiksmi izrunāja un rādīja vārdu „man” . Savukārt tikpat daudz (sešiem) bērniem bija vajadzīgs pedagoga atbalsts, jo viņi emocionāli neuztvēra un nepauda emocionālu attieksmi pret pirkstiņrotaļā dzirdētajiem tēliem. Šādi bērni reaģēja, jo pirmo reizi dzirdēja un redzēja šādas pirkstiņrotaļas. Lai rosinātu emocionāli izspēlēt un pausts savu attieksmi, darba autore vairākas reizes atkārtoja pirkstiņrotaļas un ar katru bērnu individuāli izspēlēja pirkstiņrotaļas, tādējādi iedrošinot bērnus paust emocionālu attieksmi pret pirkstiņrotaļā esošajiem tēliem. Trīs bērni daļēji emocionāli uztvēra un pauda savu viedokli pret izspēlētajām pirkstiņrotaļām un tur dominējošajiem tēliem, jo viņi pēc savas dabas ir kautrīgi un

baidās no vienaudžiem un pieaugušajiem. Lai šos bērnus iedrošinātu paust savu attieksmi un iesaistītu rotaļās, pedagogam vajadzēja sniegt bērniem nelielu iedrošinājumu, uzslavējot un paužot pozitīvu attieksmi pret bērniem.

4.attēls Emocionāli uztver dzirdēto un pauž emocionālu attieksmi pret pirkstiņrotaļā esošajiem tēliem.

D.Īviņa pirkstiņus dēvē par talantīgiem aktieriem, jo desmit mazi pirkstiņi ir talantīgi aktieri, ar kuriem var izspēlēt aizraujošas pirkstiņrotaļas, kas patīk gan pieaugušajiem, gan bērniem. Viņa raksta, ka ar tādām pirkstu rotaļām var uzjautrināt slimnieku gultiņā, var izklaidēt mazo ceļa biedru ceļojumā vai gaidīšanas reizē. Ar pirkstiem attēlojot dzejoli vai dziesmu, lieliski var attīstīt bērna valodu. Uzsverot grūtāk izrunājamās skaņas dzejoļa atskaņās (pieaugušais tās izrunā skaidri), bērns uzlabo artikulāciju, tā tiekot vaļā no valodas traucējumiem. Jo bērns jaunāks, jo vairāk viņš centīsies atdarināt un rezultāti būs labāki. Ar pirkstu kustībām rotaļas veidā tiek trenēta sīkmotorika, netieši veicinot bērna valodas attīstību (Īviņa, 2010, 4). Darba autore piekrīt D. Īviņas rakstītajam, jo pirkstiņrotaļas pozitīvi ietekmē gan bērna runu un artikulāciju, gan arī pilnveido pieaugušā artikulāciju un runas skaidrību. Bet galvenais, ka gan bērns, gan pieaugušais gūst emocionālu gandarījumu un prieku, kopīgi rotaļājoties ar pirkstiņiem. Arī G. Svence pauž līdzīgu viedokli – bērna mācīšanās un audzināšanas procesa attīstība ir atkarīga no bērna emocijām un jūtām. Svarīgi, kā bērns izturas pret sevi, pret pieaugušajiem un vienaudžiem, kā bērns pārdzīvo savas veiksmes un neveiksmes. (Svence,1999,89) Tos bērnus, kuri neiesaistās rotaļās un nespēj sekot līdzī spēles noteikumiem, psihologi iedala divās grupās:

1. bērni, kurus var nosaukt par kautrīgajiem, un tāpēc viņiem ir saskarsmes problēmas;
2. bērni, kurus var nosaukt par agresīvajiem, egocentriskajiem bērniem.

Pirmajiem saskarsmes grūtības saistās ar to, ka viņi baidās no citiem bērniem, neiesaistās rotaļās. Otrajiem – ar to, ka viņi ir agresīvi, visu darbību centrē uz sevi, nerēķinās ar citiem, spēles noteikumus vēlas izmainīt pēc saviem uzskatiem. (Svence,1999,87)

Darba autore secina, ka, lai bērni aktīvāk iesaistītos pirkstiņrotaļu izspēlē un bagātinātu valodu ar jauniem vārdiem, pedagogam regulāri ir jāveic pirkstiņrotaļu izspēlēšana, veicot novērošanu un pedagoģisko darbību. Novērojumi ir regulāri jāveic un jāpieraksta, lai pēc tam, vadoties pēc psihologu un pedagogu atziņām, pedagogs precīzi varētu izvērtēt gan bērnu runu, gan izvēlēties atbilstošas pedagoģiskās darbības, kuras veicot sekmīgi attīstītu bērnu runu.

2.2.Praktiskā darba ar bērniem analīze

Praktiskā darbā ar bērniem piedalījās pirmsskolas izglītības iestādes „XXX” 15 bērni agrīnā pirmsskolas vecumā (2-3 gadus veci). Praktisko darbu darba autore veica, lai izzinātu bērnu runas attīstības līmeni un rastu atbildi uz pētījuma sākumā izvirzīto jautājumu – kā izmantot pirkstiņrotaļas, lai sekmētu agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstību? Lai rastu atbildi uz pētījuma jautājumu darba autorei ir jāveic pedagoģiskā izmēģinājuma darbība un novērošana, kas palīdz izzināt bērnu vispārējo attīstības līmeni un iepriekšējo dzīves pieredzi, kā arī dod iespēju bērniem apgūt, attīstīt, pilnveidot jaunas prasmes, akcentējot runas attīstību.

Kā palīg līdzekli bērnu runas attīstības veicināšanai darba autore izmantoja pirkstiņrotaļas, kas tieši vērstas uz pirkstu, rokas, plaukstas un artikulācijas aparāta vingrināšanu. Jo darba autore vadoties pēc pedagogu, psihologu atziņām, analizējot teorētisko daļu, ir izpratusi, ka bērnu runas attīstību tieši ietekmē pirkstu vingrinājumi un veiklība, kas savukārt palīdz vingrināt artikulācijas aparātu. Tas notiek tāpēc, ka cilvēkam ir dabiska tieksme runāt, aprakstīt savas darbības, izrunājot tās. To labi var novērot, kad mazi bērniņi, pastāvīgās rotaļās runā pie sevis, nosaucot lietas un darbības, kuras izmanto rotaļā.

Lai iesaistītu bērnus izspēlēt pirkstiņrotaļas pedagogam jābūt dzīvespriecīgam un ieinteresētam kopīgi rotaļāties ar bērnu. Pedagogam pašam ir jāgūst prieks par savām veiktajām darbībām un ar „dzīvu” sejas izteiksmi jāvēršas pie bērniem, iesaistot viņus pirkstiņrotaļās. Tas ir tāpēc, ka mazi bērni ļoti ātri spēj atšifrēt pieaugušā garastāvokli un emocijas. Ja bērns redz, ka pedagogs nav ieinteresēts un dara darbu bez aizrautības, tad arī bērnos veidojas negatīva attieksme pret šo procesu. Darbs ar bērniem ir jābūt pedagoga aizrautībai.

Pirkstiņrotaļas „Kas man ir?” norises apraksts

Katru rītu pedagogs sagaida savas grupiņas bērnus ar prieku un laipnu smaidu. Lai iedrošinātu mazos bērnus ikdienas gaitām, pedagogs ar katru bērnu individuāli izspēlē šo pirkstiņrotaļu „Kas man ir?” (sk. 1. pielikumu) Šī rotaļa palīdz apgūt ķermeņa daļu nosaukumus,

atpazīt un parādīt kur tās atrodas mūsu ķermenī, apzināties to skaitu un kustību prieku. Kā arī sekmē sevis apzināšanos, kas es esmu un kas man ir.

Bērni ar lepnumu atkāto, izrunā vārdu „man”, jo viņiem tas ir jaunatklājums – man ir, man, man, tās ir manas. Pedagogam prieku sagādā redzēt bērnu prieku, smaidu, atsaucību, iesaistoties pirkstiņrotaļā, lai gan sākumā bērni tik aktīvi nesadarbojās, jo trūka pieredzes apzināties savu ķermeni un nosaukt ķermeņa daļas, izspēlējot pirkstiņrotaļas. Bet tagad aktīvākie grupas bērni pastāvīgi skaita līdzīgi pedagogam, redzot, ka pedagogs strādā ar citu bērniņu, iesaistās pirkstiņrotaļā.

Vislabāk izspēlēt šo pirkstiņrotaļu veicās Melisai, Martinam, Annijai, Karlīnai, Emīlam, jo šiem bērniem ir labi attīstīta valoda un runas spējas. Bet visgrūtāk veicas Aleksim, jo zēnam nav atbilstošs vārdu krājums viņa vecumam, arī uzmanības noturība nav ilga. Lai mudinātu Aleksi iesaistīties pirkstiņrotaļā, pedagogs šo rotaļu ar zēnu izspēlē ne tikai rīta cēlienā, bet arī individuāli pēcpusdienas cēlienā. Pēc neatlaidīga pedagoga darba Alekša attīstībā ir redzams progress, jo zēns var parādīt, kur atrodas rociņas, austiņas, bet neprot tās nosaukt. Pedagogam jāturpina ar zēnu individuāli strādāt.

2.) Pirkstiņrotaļas „U –ū!” norises apraksts

Šo pirkstiņrotaļu „U-ū!” (sk. 1.pielikumu) pedagogs izvēlējās izmantot, jo tā bērniem ir personiski saistoša, jo katrs bērns pēc pirkstiņrotaļas izspēlēšanas dalījās pieredzē un pastāstīja par sev esošo, mīļāko mājdzīvnieku. Re, man – vau, vau! Man kaķītis ņau, ņau! Nē, man arī ņau, ņau! Šādus prieka pilnus izsauceņus no bērnu puses darba autore dzirdēja pēc pirkstiņrotaļas izspēlēšanas. Katrs bērns bija emocionāli ieinteresēts pastāstīt par savu dzīvnieciņu.

Pirkstiņrotaļa „U-ū!” bērnos sekmē pariezu skaņu „u-ū” izrunu, kā arī papildina bērnu vārdu krājumu ar jauniem vārdiem – atsaucies, parādieš. Nostiprina dzīvnieku nosaukumu apgūšanu un sekmē taustes izjūtas attīstību, jo katrs no kastītes paņemtais dzīvnieciņš ir jāaptausta.

Bērnus ieinteresēja pārsteiguma moments, kad no kastītes, neredzot jāpaņem dzīvnieciņa „lellīte”. Šādu secinājumu var veikt, jo pastāvīgās rotaļās bērni saliekt dažādas rotaļlietas spainīšos, kastītēs, šķīvēšos un pārklāj ar sedziņu vai salveti – kas nu grupā ir pieejams un dod grupas biedriem izvilkt rotaļlietu no pārklātās kastītes. Šī rotaļa bērnos attīsta komunikācijas un saskarsmes prasmes, veidojot pozitīvas attiecības grupas bērnu starpā.

3.) Pirkstiņrotaļas „Zirdziņš” norises apraksts

Turpinot tēmu par dzīvnieciņiem, darba autore nolēma izmantot kā pirkstiņrotaļu šo kustību rotaļu „Zirdziņš” (sk. 1.pielikumā), jo rotaļas akcents ir likts uz roku un plaukstu kustībām. Pirkstiņrotaļa bērnos attīsta roku un plaukstu koordināciju, attīsta uzmanību un reakciju. Kā arī attīsta domāšanu un atmiņu, jo bērnam jāatceras, kad un pie kāda teksta jāveic attiecīgās kustības. Papildina vārdu krājumu ar jauniem vārdiem – zirdziņš, klibs, āmurs, pakavs, jājējs.

Pedagogs aicina bērnus izveidot aplīti, tajā sastājoties. Aicina bērnus uzmanīgi klausīties pedagoga skaitītajā tautasdziesmā, lai viņi redzētu un dzirdētu, kas viņiem jādara. Uzskatei ir rotaļlietas zirga veidolā. Kopīgi izrunājam, ka zirdziņam ir galva, kājas, ausis, aste, krēpes. Pārrunājam, ko zirgs ēd, kas tam garšo. Visieinteresētākais zēns ir Martins, jo vecmāmiņas saimniecībā tiek audzēti zirgi, ko zēns mēģina izstāstīt pedagogam un pārējiem grupas bērniem. Pedagogs rosina bērnus ieklausīties Martina stāstītajā un par prieku Martina vecmāmiņas zirgiem izspēlēt šo pirkstiņrotaļu „Zirdziņš”.

Pedagoga darbībai liels atbalsts šajā pirkstiņrotaļā bija Martina personiskā pieredze, jo bērns ar savu pieredzi dalījās ar grupas biedriem, tādējādi tos ieinteresējot līdzdarboties pedagogam.

Var secināt, ka pedagogam ir vieglāk strādāt ar tiem bērniem, kam attiecīgā pirkstiņrotaļa saistīta ar personisko pieredzi. Bet izaicinājums ir radīt interesi un pieredzi tajos bērnos, kas nemaz nezina, kas ir zirgs. Šoreiz pedagoga „palīgs” bija Martins, kas palīdzēja izskaidrot pārējiem bērniem, ko zirgs, ēd, dara, dzīvo.

4.) Pirkstiņrotaļas „Rotaļas ar bumbām” norises apraksts

Lai padarītu pēc pusdienas cēlienu jautrāku un vecāku gaidīšanas laiku īsāku, pedagogs aicina bērnus jautrā, vieglā pirkstiņrotaļā „Rotaļas ar bumbiņām” (sk.1.pielikumā) Pirkstiņrotaļa bērnos sekmē pareizas skaņas „b” izrunu un arī attīsta precīzu kustību koordināciju. Attīsta prasmi saklausīt signālu un reaģēt uz to, vingrina uzmanību, piesardzību.

Šajā pirkstiņrotaļā aktīvi iesaistās visi bērni, jo rotaļā norit jautra, aktīva darbība, kas piesaista bērnu uzmanību. Pakāpeniski bērni dodas mājup daloties piedzīvotajā priekā ar vecākiem. Ar šīs rotaļas palīdzību pedagogs sekmīgi ir panācis to, ka bērni veido dialogu ar vecākiem, stāstot par piedzīvo pirmsskolas izglītības iestādē.

Darba autorei ir šāds secinājums – jo vienkāršāka ir pirkstiņrotaļa, jo vieglāk bērniem ir to uztvert un, jo vienkāršāka darbības tajā norit, jo saistošākas tās šķiet bērniem agrīnā pirmsskolas vecumā. Līdz ar to bērns sev nemanot apgūst sarežģītas un nākotnē vajadzīgas prasmes – runu, valodu, strādāt pēc instrukcijas, noteikumiem, ievērojot tos.

5.) Pirkstiņrotaļas „Rudenī” norises apraksts

Rudenī, ejot ar bērniem pastaigā, pedagogs, lai piesaistītu uzmanību pārmaiņām dabā, izspēlē ar bērniem pirkstiņrotaļu „Rudenī” (sk.1.pielikumā). Pirkstiņrotaļas izspēlēšana ārā bērnus mulsināja, jo nekad nebija pastaigas laikā apsēdušies uz zemes aplī, lai vingrinātu savus pirkstiņus. Pedagogam vajadzēja izskaidrot un atbildēt uz daudziem bērnu jautājumiem, kas pozitīvi ietekmēja bērnu prasmi uzdot jautājumus un veidot dialogu ar pedagogu. Emīls pamanīja, ka sūnas ir mīkstas! Annija ieraudzīja skudriņu, kas nes žagariņu. Everita pamanīja turpat netālu augošo sēni.

Regulāri, izspēlējot pirkstiņrotaļas ārā – dabā, bērni iegūst lielāku pieredzi un caur spilgtajām emocijām labāk iemācās precīzu skaņu izrunu, saskaņot roku kustības ar ritmisku runu.

Attīsta prasmi ritmiski runāt tekstu, mainot balss tembru. Šādus iepriekš minētos uzdevumus veic attiecīgā pirkstiņrotaļa „Rudenī”.

Ejot pastaigā, darba autore ir ievērojusi, ka bērni paši ir iniciatori pirkstiņrotaļu izspēlēšanai ārā, jo bērniem šis process ļoti patīk un ir labi palicis atmiņā. Bērni atceras vietas kur tika izspēlēta pirkstiņrotaļa un rāda pedagogam, lai skaitam dzejojīti tieši tur. Pedagoģs izrāda atsaucību bērnu aicinājumam un kopīgi izspēlējam pirkstiņrotaļu.

Var secināt, ka mainot vidi, lai veiktu ikdienišķas darbības, jo pirkstiņrotaļas ir bērnu ikdienas mācīšanās sastāvdaļa, bērni iegūst un iemācās daudz vairāk nekā pedagogs ir plānojis. Pēc darba autores domām nodarbības dabā ir lielisks veids kā bērnus iepazīstināt ar dabu, jo pēc attēliem jau nevar izzināt, izpētīt, sajūsts dabu!

6.) Pirkstiņrotaļas „Pirkstiņi” norises apraksts

Lai bērniem agrīnajā pirmsskolas vecumā radītu priekšstatu, ko var darīt ar saviem maziem pirkstiņiem, darba autore izvēlējās pirkstiņrotaļu „Pirkstiņi” (sk.1.pielikumā). Šī pirkstiņrotaļa attīsta prasmi ritmiski runāt tekstu, attīsta prasmi precīzi izrunāt skaņu „t”. Attīsta domāšanu, uzmanību, roku kustību koordināciju, vingrina pirkstu smalko motoriku.

Pirkstiņrotaļa tiek izspēlēta pirms rokdarbu vai vizuālās mākslas nodarbībās, lai ievingrinātu pirkstiņus smalku darbu veikšanai ar pirkstiņiem. Pirkstiņrotaļa palīdzēja uzzināt, ka ne visiem bērniem patīk, ka viņu kā draugu nopaijā. Atklājās, ka bērnu apģērbā nav pogu un tāpēc nācās izmantot leļļu pogājamās jaciņas. Grupā nav pieejama mīkliņa tāpēc mīklas vietā izmantojam plastilīnu. Šādas nepilnības pedagogam palīdzēja atklāj grupas aktīvākie bērni, jo Gabriels pirmais teica, ka nav pogas, bet Melisa pogas ieraudzīja lelles apģērbā. Emīls, atcerējās, ka no plastilīna bija veidoti cepumus drauga cienastam, tāpēc mīklas vietā var mīcīt plastilīnu.

Kopīga sadarbība ar bērniem, pamanot un uzklusot bērnu novērojumus, pedagogs var veiksmīgāk atrisināts problēmas, kas radās pēc pirkstiņrotaļas izspēlēšanas. Pedagogs nonāca pie secinājuma, ka konkrētā pirkstiņrotaļa ir jāskandē pa dažiem pantiņiem, jo skaitot visu pirkstiņrotaļu līdz beigām, bērni ar mazāku uzmanības noturību zaudēja interesi līdzdarboties. Arī pārējie bērni, redzot, ka citi vairs aktīvi nedarbojas līdzī pedagogam, zaudē interesi, tāpēc pedagogs nolēma pirkstu ievingrināšanai izmantot tikai trīs pantiņus no visas pirkstiņrotaļas.

7.) Pirkstiņrotaļas „Laiks gulēt” norises apraksts

Pirkstiņrotaļa „Laiks gulēt” (sk.1.pielikumā) darba autorei ir labs palīģs iemidzināt bērnus diendusā, tāpēc šo pirkstiņrotaļu darba autore skandina pirms bērnu miedziņa.

Pirkstiņrotaļa bērnos attīsta prasmi regulēt balss tembru, skaļumu, intonāciju. Kā arī spēlēšanās ar pirkstiņiem labvēlīgi ietekmē bērna iemigšanu. Rotaļāšanās ar pirkstiņiem bērnus nomierina pēc rīta cēliena straujā ritma. To var novērot pēc tiem bērniņiem, kas gulēt ejot spēlējas ar saviem pirkstiņiem, tie ātrāk iemieg un ilgāk guļ. Rinalds, Alekss, Gabriels, Melisa, Karlīna,

Everita regulāri pirms miedziņa sarunājas ar saviem pirkstiņiem. Bet Patrīcijai, Emīlam, Martinam ir nepieciešamas citas „miega” rotaļas. Bērniem patīk, ka pedagogs nodzied šūpuļdziesmiņu „Velc pelīte saldu miegu”, tādējādi iemiegot saldā miedziņā.

Var secināt, ka katram bērnam ir savs iemigšanas rituāls un laika gaitā veicot pedagoģisko novērošanu, pedagogs var meklēt risinājumus, lai labvēlīgi ietekmētu katra bērna iemigšanu diendusā.

8.) Pirkstiņrotaļas „Balons” norises apraksts

Lai pozitīvi sekmētu „podiņmācību”, pirkstiņrotaļu „Balons” (sk.1.pielikumā) darba autore izmanto bērnu uzmanības piesaistīšanai. Apgūstot „podiņmācību” svarīgi ir piesaistīt to bērnu uzmanību, kuri nevēlas apgūt šo prasmi pastāvīgi lietot podiņu. Radot bērnos priekšstatu, ka izmantojot podiņu varam skandēt interesantas pirkstiņrotaļas, bērns iesaistās un pats pēc vairākām novērošanas reizēm sāk piedalīties „podiņmācībā”. Tādi bērni bija – Patrīcija, Alekss, Rinalds, Everita.

Pirkstiņrotaļas galvenie uzdevumi ir artikulācijas aparāta vingrināšana, imitējot balona pūšanu, kā arī balss skaļuma maiņa no klusa čuksta līdz skaļam saucienam. Vislabāk šie vingrinājumi padodas Melisai, Emīlam, Annijai, Karlīnai, bet Jānis, Gabriels, Elīna šos vingrinājumus atdarina pēcpusdienā, kad lielākā daļa grupas bērnu ir devušie mājās. Jānis, Gabriels, Elīna pēc sava rakstura ir kautrīgi bērni un baidās skaļi paust savas emocijas klāt esot viesim grupas bērniem. Tāpēc pedagogs pēcpusdienas cēlienā, kad bērni prasa lietot podiņu, skandē ar šiem bērniem šo pirkstiņrotaļu.

Daži vecāki bija novērojuši, ka bērni mājās, atdarina, skandē šo pirkstiņrotaļu, tāpēc var secināt, ka bērniem patīk un viņi atceras šo pirkstiņrotaļu. Ir vecāki, kas pajautāja pedagogam, lai uzraksta pirkstiņrotaļu, kuru skandēt mājās kopā ar bērnu.

Darba autore secina, ka pedagogs ar pozitīvu attieksmi ir panācis divas bērna attīstībai svarīgas lietas: Pirmā ir regulāri vingrināt bērna artikulācijas aparātu, lai sekmīgi noritētu bērnu runas attīstība. Otrā ir iedrošināt pastāvīgi lietot podiņu, jo laika gaitā visi grupas bērni ir apguvuši šo prasmi.

9.) Pirkstiņrotaļas „Viens pa ceļu gāja” norises apraksts

Pirkstiņrotaļu „Viens pa ceļu gāja” (sk.1.pielikumā) palīdz apgūt jaunus vārdus – gāja, rāja, nezināja, kreisā, labā un saskaņoti lietot vārdu galotnes. Attīsta ritmisku runu, rosinot ieklausīties vārdu atskaņās. Attīsta prasmi saskaņot runu ar atbilstošām ķermeņa kustībām, saklausot tekstā veicamās darbības. Bērni gūst priekšstatu par „labo” un „kreiso” ķermeņa pusi.

Darba autore šo pirkstiņrotaļu ar bērniem izspēlē dinamiskās pauzes laikā, lai atpūtinātu un izvingrinātu ķermeni pēc darbošanās rokdarbos vai vizuālajā mākslā, vai valodas nodarbībā pēc pasaku klausīšanās.

Bērniem vislabāk patīk rādīt brīdinājuma kustības ar rādītājpirkstu. Pēc darba autore domām tas ir tāpēc, ka vecāki bērniem tā izrāda aizrādījumu un tagad ar pirkstiņrotaļas palīdzību bērniem ir iespēj atdarināt pieaugušos – vecākus. Sākumā grūtības sagādāja izpratne par „labo” un „kreiso” roku, kāju, jo bērni bija raduši rokas, kājas „apzīmēt” kā viena rociņa, otra rociņa vai viena kājiņa, otra kājiņa. Lai palīdzētu bērniem izprasts labo un kreiso pusi, darba autorei vajadzēja, pretī stāvot bērniem, rādīt pretēju pusi. Tomēr visvieglāk bērnos radīt izpratni par pirkstiņrotaļā stāstīto ir ar katru bērnu individuāli izspēlēt un izrunāt šo pirkstiņrotaļu.

Vislabāk šo pirkstiņrotaļu izspēlēja grupas aktīvākie bērni, kuriem ir labi attīstītas runas prasmes, kas pozitīvi sekmē bērnos citu prasmju, iemaņu attīstību. Sandim, Svenam, Letīcijai ļoti patīk vērot pirkstiņrotaļas izspēlēšanas procesu, ko pedagogs arī ļauj darīt. Šie bērni pilnībā vēl nav apdatējušies pirmsskolas izglītības iestādē, jo salīdzinoši vēlāk sāka apmeklēt pirmsskolas izglītības iestādi. Pēc vecāku stāstītā, Svens, Sandis, Letīcija mājās droši izspēlē pirkstiņrotaļu, par ko darba autorei prieks, jo pedagoģiskā darbība ir devusi pirmos rezultātus un atliek gaidīt, ka šie bērni drīz sāks līdzdarboties pedagogam.

10.) Pirkstiņrotaļas „Vēja saukšana” norises apraksts

Pirkstiņrotaļu „Vēja saukšana” (sk.1.pielikumā), tika izmantota, lai radītu bērnos izpratni par dabas parādībām rudenī un vingrinātu pareizu skaņu „ū, š, ē” izrunu. Attīsta orientāciju grupas telpās, pagriežoties pa labi un pa kreisi. Attīsta uzmanību, domāšanu, atmiņu, jo jāseko līdzī kad jāveic atbilstošās darbības.

Bērniem ļoti patīk atdarināt skaņas „ū, š, ē”, imitējot pūšanu taurītē. Labprāt patīk vingrināties mainīt balss toni, skaļumu – no klusāka uz skaļāku. Šādas darbības bērnos izraisa pozitīvas emocijas, kas savukārt veicina bērna vispusīgi attīstību. Grupas aktīvākie bērni ar savu aizrautību spēj iedrošināt grupas kautrīgākos bērnus līdzdarboties pirkstiņrotaļā. Tas ir nozīmīgs atbalsts pedagogam, jo bērniem patīk atdarināt ne tikai pieaugušo darbības, bet arī savu vienaudžu darbības.

Ejot pastaigā un vērojot dabu vēlā rudenī bērni atceras pirkstiņrotaļā dzirdēto un imitē vēja pūšanu „ū,ū,ū”, koku šalkšanu izsaka „š,š,š” un lapu biršanu „ē,ē,ē”. Var secināt, ka bērniem ir laba atmiņa un vislabāk atceras to, kas ar pozitīvu emociju palīdzību ir palicis atmiņā.

Analizējot un izdarot secinājumus par pirkstiņrotaļām, kā bērnu runas sekmēšanas līdzekli, var secināt, ka vislabāk bērniem palīdz apgūt runas prasmes tās pirkstiņrotaļas, kurās ir atspoguļota ritmiska runa, aktīvas, saistošas darbības, kas sekmē pozitīvas emocijas un labāk paliek atmiņā.

2.3. Bērnu runas novērtējums pēc empīriskā pētījuma

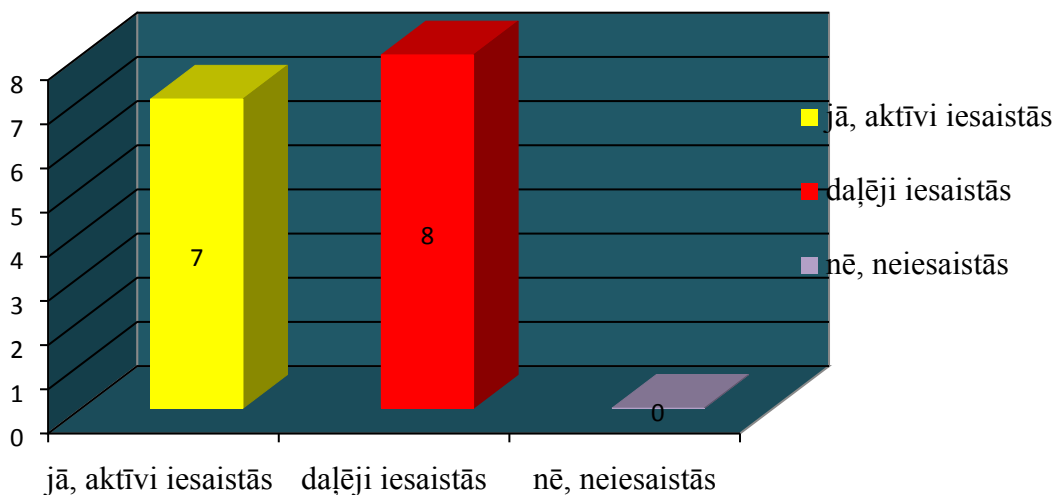
Lai pārbaudītu vai praktiskais darbs ar bērniem ir devis pozitīvas izmaiņas bērnu runas attīstībā, darba autore veica atkārtotu bērnu novērtēšanu (sk.5.tabulu). Veicot atkārtotu novērtēšanu darba autore var salīdzināt bērnu runas attīstību pētījuma sākumā un pētījuma beigās.

5.tabula Novērošanas protokols pētījuma noslēgumā

N.p.k.	Bērna vārds	1.kritērijs	2.kritērijs	3.kritērijs
		Aktīvi iesaistās pirkstiņrotalās, atkārtotot pedagoga darbības un sacīto	Atpazīst redzētās rotallietas, raksturo tās, izmantojot un atdarinot pirkstiņrotalā piedzīvoto pastāvīgās rotalās.	Emocionāli uztver dzirdēto un pauž emocionālu attieksmi pret pirkstiņrotalā esošajiem tēliem
1.	Sandis	DAĻĒJI	DAĻĒJI	JĀ
2.	Svens	DAĻĒJI	DAĻĒJI	JĀ
3.	Everita	DAĻĒJI	DAĻĒJI	JĀ
4.	Jānis	DAĻĒJI	DAĻĒJI	JĀ
5.	Patrīcija	DAĻĒJI	DAĻĒJI	JĀ
6.	Melisa	JĀ	JĀ	JĀ
7.	Annija	JĀ	JĀ	JĀ
8.	Martins	JĀ	JĀ	JĀ
9.	Emīls	JĀ	JĀ	JĀ
10.	Letīcija	DAĻĒJI	DAĻĒJI	JĀ
11.	Gabriels	JĀ	JĀ	JĀ
12.	Alekss	DAĻĒJI	DAĻĒJI	JĀ
13.	Rinalds	JĀ	JĀ	JĀ
14.	Karlīna	JĀ	JĀ	JĀ
15.	Elīna	DAĻĒJI	DAĻĒJI	JĀ

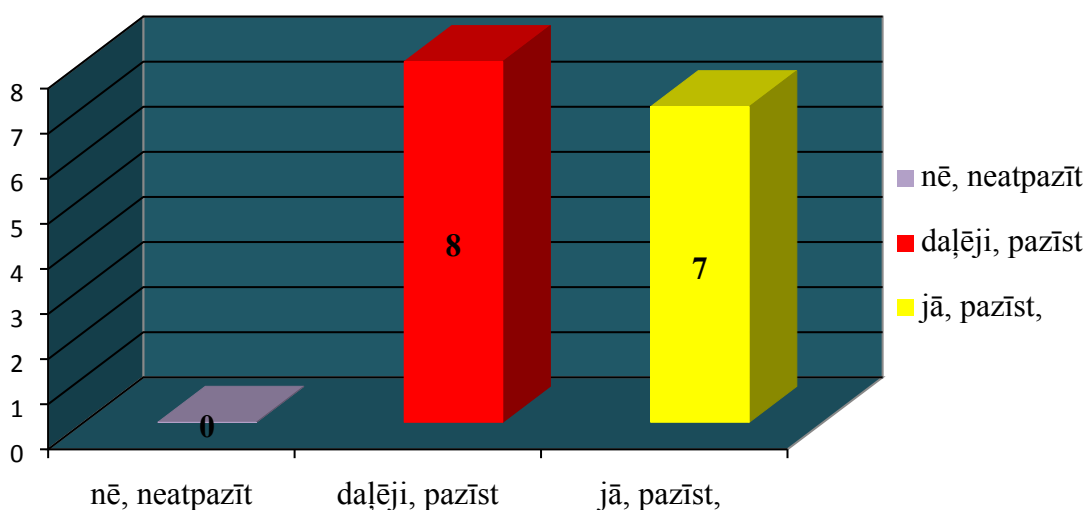
Pētījuma noslēgumā var redzēt (sk.5.attēlu), ka 7 bērni aktīvi iesaistās pirkstiņrotalās, atkārtotot pedagoga darbības un sacīto. Bet pētījuma sākumā 5 bērni aktīvi iesaistījās pirkstiņrotalās, atkārtotot pedagoga darbības un sacīto. Tātad darba autore ar savu pedagoģisko darbību ir panākusi – iedrošinājusi 2 bērnu (Rinalds, Annija) aktīvu līdzdarbošanos pirkstiņrotalās, tā sekmējot bērnu runas attīstību. Pētījuma noslēgumā nav neviena tāda bērniņa, kas neizrādītu interesi par pirkstiņrotalā notiekošo. Lai gan pētījuma sākumā 6 bērni atteicās piedalīties pirkstiņrotalās, tadad šie bērni (Alekss, Svens, Jānis, Elīna, Letīcija) daļēji iesaistās pirkstiņrotalā un ar pedagoga palīdzību atdarina kustības, mēģinot skaitīt līdzī runātajam tekstam. Interesants, bērniem saistošs sižets pirkstiņrotalās nav atstājis vienaldzīgu nevienu bērnu un ja turpmāk tiks regulāri izspēlētas pirkstiņrotalās arī bērnus runas attīstība un bērnu vispārējā attīstība tiks pozitīvi

ietekmēta. To var secināt, jo aktīvi katru dienu izspēlējot pikstiņrotaļas bērni kļūst atvērtāki, drošāki, smaidīgāki, draudzīgāki un runā sāk lietot vārdus, kas dzirdēti pikstiņrotaļā.

5.attēls Aktīvi iesaistās pikstiņrotaļās, atkārtojot pedagoga darbības un sacīto.

Pikstiņrotaļu izmantošana pedagoģiskajā procesā pozitīvi ir ietekmējusi bērnu atmiņu, domāšanu, spēju secināt, pastāvīgās rotaļas. To var secināt, jo pētījuma noslēgumā 7 bērni atpazīst redzētās rotaļlietas, raksturo tās, izmantojot un atdarinot pikstiņrotaļā piedzīvoto pastāvīgās rotaļās (sk.6.attēlā)

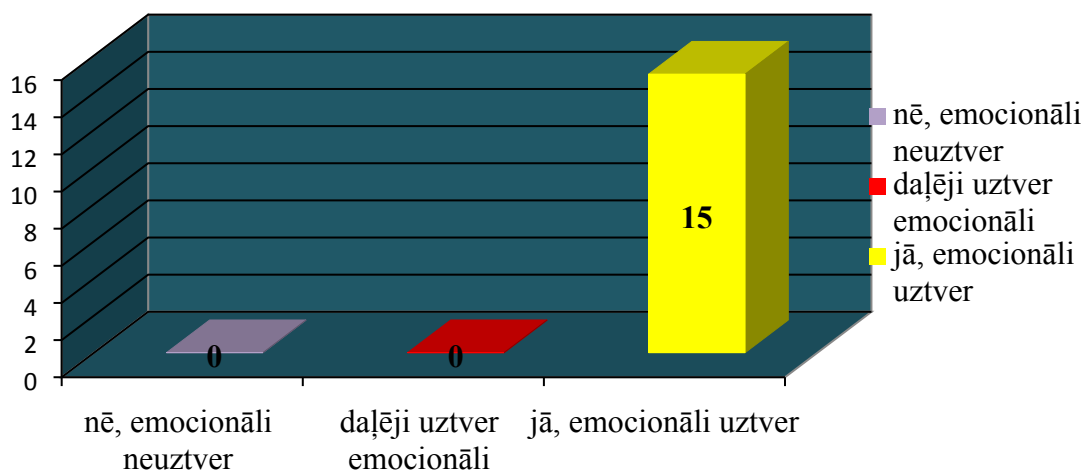

6.attēls Atpazīst redzētās rotaļlietas, raksturo tās, izmantojot un atdarinot pikstiņrotaļā piedzīvoto pastāvīgās rotaļās.

Rinalds, kuram pētījuma sākumā vajadzēja pedagoga palīdzība un daļēji atpazīna redzētās rotaļlietas, tagad bez pedagoga palīdzības pastāvīgās rotaļas var nosaukt un pielietot pikstiņrotaļās pielietotās rotaļlietas. Arī Letīcijas rādītāji ir pozitīvi mainījušie, jo sākumā meitene neatpazīna, nenosauca rotaļlietas, bet tagad lūdz pieaugušā palīdzību un kopīgi ar pedagogu nosauc rotaļlietas. Patrīcijas un Everitas rādītāji paliek nemainīgi, jo meitenes ir kautrīgas un labprāt vairāk vēro notieko, bet pastāvīgās rotaļās gan izmanto pikstiņrotaļā pieredzēto. Pārējie grupas bērni ar

pedagoga palīdzību mēģina nosaukt un raksturot rotaļlietas, var manīt, ka pastāvīgās rotaļās pielieto pirkstiņrotaļās redzēto, dzirdēto, apgūto.

Emocionāli uztver dzirdēto un pauž emocionālu attieksmi pret pirkstiņrotaļā esošajiem tēliem visi 15 grupas bērni (sk.7.attēlu), lai gan pētījuma sākumā 6 bērni jā, 3bērni daļēji, 6 bērni nē. Tas liecina, ka pedagoga neatlaidība un pozitīvā attieksme pret bērniem ir devusi panākumus un neviens bērns nav vienaldzīgs pret pirkstiņrotaļā redzēto, dzirdēto. Savas emocijas pauž ikviens grupas bērns, jo ir gūta pozitīva pieredze pirkstiņrotaļās, kas labvēlīgi ietekmē bērnu runas attīstību.

7.attēls Emocionāli uztver dzirdēto un pauž emocionālu attieksmi pret pirkstiņrotaļā esošajiem tēliem

Darba autorei ir prieks par paveikto darbu, ko sniedz bērnu spožais mirdzums acīs, kad smaidot viņi izrunā jaunu vārdu, tā paužot neviltotu emocionālo attieksmi pret pirkstiņrotaļā esošajiem tēliem.

Darba autore izpētot un apkopojot iegūtos rezultātus, secina, ka visos kritērijos un rādītājos novērtējums ir pakāpies augstāks. To pierāda pētījuma sākuma un beigu rādītāju atšķirības (sk.4 un 5.tabulu). Pēc tā var secināt, ka ar pirkstiņrotaļu palīdzību pozitīvi ir attīstījusie bērnu runa.

Pētījumā iegūtie rezultāti un to izvērtēšana dod iespēju apgalvot, ka runas attīstība bērnam veidojas ar pozitīvas pedagoģiskās saskarsmes un labvēlīgas vides ietekmē. Ja blakus būs pedagogs, kurš iedrošinās, kurš izjutīs sirsnību, uzmanību, iejūtību un pats būs ieinteresēt rotaļāties pirkstiņrotaļās, tad bērnu runa attīstīsies pozitīvi. Nepieciešams izvēlēties bērnu vecumposma attīstībai atbilstošas pirkstiņrotaļas. Pēc secinājumiem var novērtēt, ka ir apstiprinājies darbam izvirzītais pētījuma jautājums – kā izmantot pirkstiņrotaļas, lai sekmētu agrīnā pirmsskolas vecuma bērnu runas attīstību. Pirkstiņrotaļas jāpielieto ikdienas darbā ar bērniem, skandējot ikvienā ikdienas situācijā, ikvienā ikdienas ritējuma daļā – rīta cēlienā, pēcpusdienā, pastaigā, rotaļnodarbībās un to starplaikos un tā tālāk.

Pētījumam izvirzītais mērķis ir sasniegts un izvirzītie uzdevumi ir realizēti. Analizējot pedagoģisko un psiholoģisko literatūru par bērnu runas attīstību agrīna pirmsskolas vecumā, ir izzināts 2-3 gadīgu bērnu runas attīstības raksturojums. Atrastas un izzinātas pirkstiņrotaļas 2-3 gadīgu bērnu runas attīstības sekmēšanai, kā arī ir izstrādāti 2-3 gadīgu bērnu runas attīstības kritēriji un rādītāji.

Ieteikumi vecākiem un pedagogiem par pirkstiņrotaļu izmantošanu bērnu runas attīstības sekmēšanā:

- Pavadiet vairāk laika kopā ar bērnu rotaļājoties;
- Izrādiet interesi un ieinteresētību par bērnam svarīgām lietām;
- Ieklausieties bērna uzvedībā;
- Iedrošīniet bērnu;
- Atbalstiet bērnu;
- Skaitiet vienkāršus dzejoļišus un pantiņus kopā ar bērnu;
- Izdomājiet un skaitiet pantiņus par visdažādākajām tēmām;
- Dziediet bērniem dziesmas, bērni Jūs nenosodīs par „nepareizām” notīm, bet tikai priecāsies par Jūsu uzdrīkstēšanos;
- Uzslavējiet bērnus;
- Stāstiet bērniem un paskaidrojiet bērniem visu, ko viņi jautā, lai nebremzētu bērnu zinātkāri;
- Runājiet skaidri un saprotami, nelietojot savā runā žargonus, metaforas, lamuvārdus;
- Ņemiet vērā bērna raksturu un garastāvokli;
- Ļaujiet būt pastāvīgiem, apzināties savu „ES”;
- Lasiet pasakas un pārrunājiet tur notiekošās darbības;
- Atklājiet sevī bērnu no jauna un nekaunieties būt bērnišķīgs kopā esot ar savu bērnu;

Secinājumi

1. Teorētisko literatūras avotu analizē noskaidrots, ka runas attīstība ir nozīmīga loma bērna garīgajai, sociālajai, psihiskajai un fiziskajai attīstībai. Runa ir bērna dabiska tieksme, kas veido bērna saskarsmes, sazināšanās, valodas, izteikšanās prasmes un ietekmē bērna personību.

2. Runa, valoda un domāšana ir jēdzieni, kas ir ļoti cieši saistīti viens ar otru, kā arī viens otru papildina. Runa ir saziņas forma, bet valoda ir informācijas avots, kuru domās analizējot, varam ar runas palīdzību izteikt vārdos. Runa un domāšana attīstās kopā ar pārējiem kognitīvajiem procesiem, kas veicina bērna vispārīgu attīstību – fiziski, garīgi, intelektuāli.

3. Lai sekmīgi noritētu bērnu sīkas motorikas vingrināšana un attīstība, tas ir jāsāk darīt jau zīdaiņa vecumā, tāpēc pirmie bērna „pedagogi” ir bērnu vecāki. Vecākiem ir ar bērnu jāsarunājas, jāskaita vienkārši skaitāmpantiņi, jālasa pasakas un jāvingrina mazie pirkstiņi, jo pirkstu vingrināšana sekmē bērnu runas attīstību. Bērns caur pirkstiņiem un rociņām izjūt apkārtējo pasauli un uztver valodu, ko mēs ikdienā lietojam, kā sazināšanās līdzekli. Pedagoģs pirmsskolā, lai veicinātu bērna vispārīgu attīstību, savā darbā veiksmīgi var izmantot pirkstiņrotaļas, kas ne tikai sekmē runas attīstību, bet arī iedrošina bērnus sekmīgai sadarbībai ar pedagogu. Pirkstiņrotaļas atraisa bērnos pozitīvas emocijas un palīdzīt tās izpausts vārdiski – runājot. Pirkstiņrotaļas attīsta bērnu veselumā – psihiski, garīgi, fiziski.

4. Jo pozitīvāks, atsaucīgāks, aktīvāks, dzīvespriecīgāks bērns, jo sekmīgāka ir saskarsme starp pedagogu un bērnu, kas savukārt ietekmē pirkstiņrotaļu izspēlēšanas procesu. Arī bērns liesliski var iedrošināt citus bērnus piedalīties pirkstiņrotaļā, jo bērni mācās un atdarina arī savus vienaudžus, ne tikai pieaugušo.

5. Pētījumā iegūtie rezultāti un to apkopošana ļauj apgalvot, ka atbildot uz pētījuma jautājumu, kā izmantot pirkstiņrotaļas, lai sekmētu bērnu runas attīstību agrīnā pirmsskolas vecumā, sekmē pedagogs, kurš iedrošinās, kurš izjutīs sirsnību, uzmanību, iejūtību un pats būs ieinteresēt rotaļāties pirkstiņrotaļās, tad bērnu runa attīstīsies pozitīvi. Nepieciešams izvēlēties bērnu vecumposma attīstībai atbilstošas pirkstiņrotaļas. Pirkstiņrotaļas jāpielieto ikdienas darbā ar bērniem, skandējot piemērotā ikdienas situācijā, ikdienas ritējuma daļā – rīta cēlienā, pēcpusdienā, pastaigā, rotaļnodarbībās un to starplaikos, iesaistot arī vecākus līdzdarboties, mājās skandēt pirkstiņrotaļas.

Izmantotā literatūra un informācijas avoti

1. Apele, A. (1982). *Runas māksla*, Rīga: ZVAIGZNE.
2. Bakisa, A. Romēns, K. (1997). *Rotaļas ar bērnu vecumā no 1 dienas līdz 6 gadiem*, Rīga: Alberts XII.
3. Brice, B. (2007) *Pirkstiņu rotaļas*, Rīga; RaKa.
4. Buivide, A. (2012). *Mācīsimies kopā*, Rīga: RaKa.
5. Čuba, N. (2013). *Plaukstiņas*. Rīga: Zvaigzne ABC.
6. Dzintere, D. Stangaine, I. (2007). *Rotaļa – bērna dzīves prasmju sekmētāja*, Rīga: RaKa.
7. Džonstone, D.E. (2006). *Ceļvedis psiholoģijā*, Rīga: Dienas grāmata.
8. Golubina, V. (2007). *Pirmsskolas pedagoga rokasgrāmata*, Rīga: Izglītības soli.
9. Griģe, G. (2017). *Jautrie pirkstiņi*, Rīga: RaKa.
10. Īviņa, D. (2010). *10 mazi pirkstiņi*. Rīga: Jumava.
11. Jenkins, R. L, Beckh, E. (2016). *Il'ewYcrkSnteTraining School ForBoys, Warwick*. NewYork: *American JournalofOrthopsychiatry*, p. 294 – 300.
12. Kālo, E. Baloga, Ģ. (2011). *Brīvās spēlēšanās sākums*, Rīga: SIA „Barons Consulting”.
13. Krinkele, V. (2002). *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*, Rīgas Pedagoģijas un Izglītības vadības augstskola, Ģimenes un pirmsskolas pedagoģijas katedra, Rīga: SIA „Izglītības soli”.
14. Lūciņa, Z. (2001). *Bērns kā individualitāte pirmsskolas izglītības iestādē*. Rīga: Izglītības soli.
15. Markus, D. (2007). *Bērns runā kultūras pasaulē*, Rīga: Rasa ABC
16. Plaude, A. (2009). *Bērns starp pieaugušajiem*, Rokasgrāmata skolotājiem, Rīga: Zvaigzne ABC.
17. Purēns, V. (2017). *Kā attīstīt kompetenci*, Rīga: Raka.
18. Svence, G. (1999.) *Attīstības psiholoģija*, Rīga: Zvaigzne ABC.
19. Šēnveilers, R. Ptoks, M. (2001). *Foniatrija un pedagoģiskā audioloģija*, Rīga: Apgāds Rasa ABC.
21. Tūbele, S. (2002). *Skolēna runas attīstības vērtēšana*, Rīga: RaKa.
22. Urbanoviča, I. (2001). *Ietekmīga valoda*, Rīga: AML/RSU.
23. Vanaga, A. Babrāne, J. (2006). *Valodas labirinti. Latviešu valoda*, Rīga: Zvaigzne ABC.
24. Vedins, I. (2011). *Mācīšanas māksla*, Rīga: Avots.
25. Vorobjovs, A. (2000). *Vispārīga psiholoģija*, Rīga: Izglītības soli.
26. Zaķe, I. (2000). *Logopēdiskās spēles un vingrinājumi*, Rīga: Izglītības soli.
27. Zelmenis, V. (2000). *Pedagoģijas pamati*, Rīga: RaKa.

28. Komisaruk, K. L.(2017). *Kids healty delayed speech or language development*, Retrieved from:
<https://kidshealth.org/en/parents/not-talk.html>
29. Raising,(2018). *Children network (Australia)the australian parenting website*, Retrieved from:
<https://raisingchildren.net.au/babies/development/language-development/language-development-0-8>
30. Roulstone, S. Law,J. Rush, R. Clegg, J. & Peters, T.(2011).Investigating the role of language in children’s early educational outcomes, Retrieved from:
<https://core.ac.uk/download/pdf/9341657.pdf>
31. Колдина, Д.(2018). *Школа семи гномов – семь шагов в будущи*, Получено из:
https://shkola7gnomov.ru/parents/eto_interesno/razvivayuschie_zanyatiya/id/976/
32. Михайлов, С. (2018). *Обучение чмению*, Получено из:
http://poskladam.ru/motorika/motorika_008.html

Pielikumi

1.pielikums. Pirkstiņrotaļas

1.) Kas man ir? (B. Brice)

Viena roka, otra roka, divas rokas man!

Viena kāja, otra kāja, divas kājas man!

Viena auss, otra auss, divas ausis man!

Viena acs, otra acs, divas acis man!

Deguntiņš, deguntiņš - nebēdnis ir viņš!

Darbība: Atbilstoši tekstam ar rokām pieskaras nosauktajām ķermeņa daļām

2.) U – ū! (V.Veidele)

U- ū, atsaucies! U-ū, parādiēs! Esmu kaķītis – ņau, ņau

U- ū, atsaucies! U-ū, parādiēs! Esmu sunītis – vau, vau

U- ū, atsaucies! U-ū, parādiēs! Esmu ruksītis – ruk, ruk

U- ū, atsaucies! U-ū, parādiēs! Esmu vardīte – kvā, kvā

U- ū, atsaucies! U-ū, parādiēs! Esmu putniņš – čiv, čiv

Darbība. Bērni kopā ar pedagogu dzied dziesmiņu. Katrs pēc kārtas ar pirkstiem atveido kādu dzīvnieku. Dzīvnieku figūriņas viņi apguvuši iepriekš dažādos vingrinājumos mācību gada laikā. Rotaļa palīdz tās atsaukt atmiņā. Mazajiem bērniem (2-3 gadi)izmanto dažādas rotaļlietas un brīnumkārbiņas.

3.) Zirdziņš (latviešu tautas folklor)

Tibu tibu tips,- *sit plaukstas*

Tibu tibu tips,- *sit plaukstas*

Jancim zirdziņš klibs – *veic brīdinājuma kustību ar pirkstu*

Jancim zirdziņš klibs– *veic brīdinājuma kustību ar pirkstu*

Ņem sudraba āmuriņu, - *satit dūrītes*

Piesit zirga pakaviņu. – *sit dūrītes vienu virs otras*

Rikšiem,rikšiem, - *vieglā ritmā cilā kājas*

Rikšiem, rikšiem, - *vieglā ritmā cilā kājas*

Rikšiem, rikšiem, - *vieglā ritmā cilā kājas*

Plaukš! – *satit plaukstas*

Nokrīt jājējs – plaukš! – *sasit plaukstas, pietupjas*

Nokrīt jājējs – plaukš!- *sasit plaukstas, pietupjas*

4.) Rotaļas ar bumbiņām (B. Brice)

Kamēr bumba aplī iet, visi bērni dziesmu dzied.

Bet, kad bumba saka „bums!”, nav nevienas bumbas mums.

Darbība: Bērniem rokās mazas bumbiņas. Dziedot dziesmu, bērni virzās pa dejas ceļu aplī apkārt bļodai vai kādam citam traukam (piemēram, kastei). Dziesmai izskanot, bērni met bumbiņas bļodā.

5.) Rudenī (B. Brice)

Čibu čabu čab, lapas čab. – *bērni sēž, viegli plaukšķinot pa ceļgaliem*

Piku paku pak, lietiņš līst. – *ātri kustinot pirkstus, atdarina lietutiņu*

Klusi, klusi , klusi sēnes dīgst! – *plaukstas saliktas kopā, rokas lēnam ceļ augšup,izveido virs galvas „sēnes” cepuri.*

6.) Pirkstiņi (Ē. Grīva)

Pirkstiņi žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, velkas kamolā.

Pirkstiņi žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, pogas aizpogā.

Pirkstiņi žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, zeķi izada.

Pirkstiņi žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, mīklu samīca.

Pirkstiņi žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, brilles uztaisa.

Pirkstiņi žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, draugu nopaijā.

Pirkstiņi žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, muti nomazgā.

Pirkstiņi žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, „kuš-kuš” parāda.

Pirkstiņi žigliņi, visi dara tā:

Tā, tā, tā, „atā” parāda.

Darbība: Dziesmas panta 1. Daļā saskaras abu roku izplest pirksti, 2. Daļā – atbilstoši tekstam.

7.) Laiks gulēt (latviešu tautas dziesma)

Laiks gulēt, laiks gulēt, saka īkšķītis.

Vēl jāuzēd, vēl jāuzēd, atbild podlaiža.

- Kur es tev ņemšu?

Kur es tev ņemšu? – prasa Indriķis.

- No vectēva skapja,

No vectēva skapja, - atbild zeltnesis.

(Čukstus rečitējot) – Visu mammai pasacīšu,

Visu mammai psacīšu, - (dziedot) saka Ansītis.

Darbība: Dziedot izslej tekstā minētos pirkstus – vispirms labās rokas īkšķi, pārkārtojot frāzi, kustina kreisās rokas īkšķi. Analogiski kustina visus pārējos pirkstus.

8.) Balons (B. Brice)

Pūšam, pūšam balonu – *Rokas pie mutes, rāda, kā „pūš” balonu.*

Tādu lielu, apaļu. – *Rāda, cik liels būs balons – izplešot rokas un veidojot apli.*

Atlido te odiņš mazs – *īīī! – Izrunā „īīī” no čuksta līdz skaļam saucienam.*

Pārplīst balons – tas nekas! – *sasit plaukstas un izteiksmīgi atmet ar roku.*

9.) Viens pa ceļu gāja (pēc O. Vācieša)

Viens pa ceļu gāja, - *soļo pa telpu.*

Priekšā bija māja, - *ar abām rokām virs galvas rāda jumtiņu.*

Iekšā kādu rāja, - *ar rādītājpirkstu veic brīdinājuma kustības.*

Jo viņš nezināja, - *rausta plecus.*

Kura labā kāja, - *izstiepj uz priekšu labo kāju uz papēža.*

Kura kreisā kāja, - *izstiepj uz priekšu kreiso kāju uz papēža.*

Kura labā roka, - *izstiepj uz priekšu labo roku ar atvērtu plaukstu.*

Kura kreisā roka. – *izstiepj uz priekšu kreiso roku ar atvērtu plaukstu.*

10.) Vēja saukšana (I. Cērpa.)

Pūti, pūti rieteni – *ū-ū-ū-ū, - rokas taurītē pie mutes, augumu pagriež pa kreisi.*

Pūti, pūti, austreni – *ū-ū-ū-ū, - augumu pagriež pa labi, rokas taurītē pie mutes.*

Lai šalc visi mežu gali – *š-š-š-š. – paceļ rokas augšā un šūpo.*

Birst lapiņas skanēdamas – *ē-ē-ē-ē! - kustinot pirkstus, atdarina lapu krišanu.*